

arena idé

Mars 2023

Integrationens slut

– en analys av Tidöavtalet

Lisa Pelling

Research:

Rebecca Svarvar
Christine Lindmark

LISA PELLING är statsvetare och chef för Arena Idé.

REBECCA SVARVAR läser statsvetenskap på Försvarshögskolan. Under vårterminen 2023 gör hon praktik på Arena Idé.

CHRISTINE LINDMARK läser en master i offentlig förvaltning och ledning vid Södertörns högskola. Under höstterminen 2022 gjorde hon praktik på Arena Idé.

Tack till Erik Jennische, Tove Samzelius och Rickard Olseke som bidragit med värdefulla kommentarer på utkast till den här rapporten. Rapportens slutsatser är mina egna.

OMSLAGSFOTO: Tom Samuelsson, CC BY-SA 4.0

<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>>, via Wikimedia Commons. Bilden är redigerad

GRAFISK FORM: Simon Karlsson

Arena Idé 2023

Innehåll

SAMMANFATTNING:

TIDÖAVTALET INNEBÄR INTEGRATIONENS SLUT	5
Avtalet kommer att genomföras	7
Definitionen av integration förändras	8

DET FÖRSTA MÖTET MED SVERIGE: LÅNG VÄNTAN PÅ ETT

TRANSITCENTER	9
Från självbestämmande i eget boende till inlåsning på transitcenter	9
Längre väntetider	13
Ökad risk för psykisk ohälsa	14
Integrationen på arbetsmarknaden försvåras när möjligheten att arbeta under asyltiden begränsas	16

FATTIGGÖRANDE:

ASYLSÖKANDE SKA BETALA MER SJÄLVA OCH FÅ MINDRE STÖD	17
Möjligheten att komplettera dagersättningen med eget arbete begränsas	18
Ingen möjlighet för nyanlända att få kompletterande försörjningsstöd	19
”Kvalificering till välfärden”	20
Konsekvenser av sämre ekonomiska villkor för asylsökande och nyanlända	23
Spårbyte till arbetskraftsinvandring blir svårare	25

BEGRÄNSNING AV RÄTTIGHETER 26

Svårare att själv välja bostadsort.....26

Svårare att göra sig förstådd när rätten till tolk och offentligt ombud begränsas27

Sämre tillgång till tandvård.....28

ÖKAD OTRYGGHET I EN TILLFÄLLIG TILLVARO..... 30

Enbart tillfälliga tillstånd.....30

Svårare att få och behålla svenskt medborgarskap.....31

Svårare för familjer att återförenas34

Svårare att invandra till Sverige för att arbeta riskerar att skapa fler papperslösa35

Ökad otrygghet när bristande vandel blir grund för utvisning.....38

Utvisning utan att ha begått brott40

Fler kommer att hamna i limbo.....40

STIGMATISERING: SIGNALPOLITIKENS PRIS 42

Fler inre utlänningskontroller och ökad risk
för diskriminerande etnisk profilering43

Anmälningssplikt: ett angiverisamhälle växer fram.....45

SAMMANFATTNINGSVIS: SVERIGE ÄR BRA PÅ INTEGRATION – TIDÖAVTALET GÖR OSS SÄMRE..... 47

Skärpta krav på asylsökande och nyanlända – inte på bättre integrationspolitik.....48

REFERENSER 50

Sammanfattning: Tidöavtalet innebär integrationens slut

Den här rapporten analyserar hur Tidöavtalet som slöts mellan Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna i oktober 2022 kommer att påverka integrationen av invandrare i Sverige. Rapporten beskriver hur förslagen i Tidöavtalet påverkar asylsökande och de som redan har fått uppehållstillstånd, samt hur avtalet kommer att påverka inte bara nyanlända och andra med migrationsbakgrund, utan alla som lever i Sverige.

Rapporten konstaterar att förslagen i Tidöavtalet innebär en kraftig försämring av integrationen.

Rapporten går igenom Tidöavtalets konsekvenser för integrationen.

TIDÖAVTALET GÖR ATT MIGRANTERS FÖRSTA MÖTE MED SVERIGE KOMMER ATT PRÄGLAS AV LÅNGA VÄNTETIDER. Längre väntetider för såväl arbetskraftsinvandrare, anhöriginvandrare som asylsökande blir en oundviklig konsekvens av att Migrationsverket får i uppgift att ständigt ompröva samtliga uppehållstillstånd. Asylsökande kommer att tvingas till en hälsofarlig och passiviserande väntan på låsta transitcenter.

TIDÖAVTALET KOMMER ATT GÖRA NYANLÄNDA FATTIGARE. Nyanländas rätt till stöd från samhället sänks till en nivå som ligger långt under existensminimum. Det kommer att göra det svårt för nyanlända att prioritera sådant som förbättrar integrationen på sikt, som att lära sig svenska eller komplettera sin utbildning. Mindre stöd och färre möjligheter gör att nyanlända kommer att begränsas i var de kan bo, om de kan utbilda sig eller inte, och vilka jobb de kan ta. Detta drabbar inte bara nyanlända under den första tiden i Sverige, utan riskerar även att skada invandrades livschanser i Sverige på lång sikt.

TIDÖAVTALET GÖR INVANDRADE MÄNNISKORS TILLVARO MER OTRYGG OCH OFÖRUTSÄGBAR genom att permanenta uppehållstillstånd avskaffas och genom en rad förslag som kommer att göra det lättare att dra tillbaka redan beviljade tillstånd, inklusive permanenta uppehållstillstånd och medborgarskap.

TIDÖAVTALET SKAPAR ETT ANGIVERISAMHÄLLE. Synliga minoriteter riskerar att hamna i en ännu mer utsatt position. Signalpolitiken som Tidöavtalet innebär har ett högt pris: viljan att signalera ”kom inte hit” försvårar integrationen genom att stigmatisera invandrare. Det kommer att göra det svårare för Sverige att ta tillvara på de möjligheter till utveckling och välbefinnande som skapas när människor invandrar till vårt land.

TIDÖAVTALET INTEGRATIONSPOLITIK GÅR PÅ TVÄRS MOT VETENSKAP OCH BEPRÖVAD ERFARENHET. I stället för att ta tillvara på vad vi i dag vet om vilka faktorer som är avgörande för en lyckad integration, från forskningen och från de erfarenheter som gjorts av kommuner, organisationer och enskilda, överskuggas Tidöavtalet av en besatthet av att minska invandringen till Sverige. Detta trots att färre utrikes födda i befolkningen inte alls är en faktor som verkar påverka integrationen i positiv riktning. Tvärtom, Sverige är sedan länge ett land med en av de högsta andelarna utrikes födda i sin befolkning. Samtidigt är vi ledande på integration. Tidöavtalet kommer att göra oss sämre.

Tidöavtalet innebär att ansträngningar att underlätta för människor att integrera sig i Sverige ersätts med det överordnade målet om att öka ”återvandringen”. I de flesta fall kommer det inte att handla om en frivillig återvandring, utan om deportationer.

DEPORTATIONERNA KOMMER ATT ÖKA när tillfälliga uppehållstillstånd blir regel och permanenta uppehållstillstånd kan rivas upp, och när det blir svårare att få uppehållstillstånd såväl som att bli medborgare och behålla sitt medborgarskap.

DEPORTATIONSPOLITIKEN UNDERBYGGS AV REPRESSIVA ÅTGÄRDER I FORM AV KRAFTIGT ÖKADE KONTROLLER. Det gäller inte bara vid gränsen utan framför allt inne i samhället, där människor rör sig i vardagen och i alla kontakter med svenska myndigheter, där tjänstepersoner kommer att ha både informations- och anmälningsplikt.

RAPPORTENS ÖVERGRIPANDE SLUTSATZ ÄR ATT TIDÖAVTALET FÖRSLAG INNEBÄR INTEGRATIONENS SLUT.

Tidöavtalets skrivningar handlar inte om att underlätta integration, utan om att möjliggöra deportation av så många människor som möjligt. Det enda alternativet till deportation är assimilation: enbart människor som lyckats klara mycket hårt ställda krav på medborgarskap kommer att ha fulla rättigheter i Sverige.

AVTALET KOMMER ATT GENOMFÖRAS

Den här rapporten utgår ifrån att förslagen i det 63-sidiga Tidöavtalet från oktober 2022 kommer att genomföras.

Det finns flera skäl att utgå ifrån att Tidöavtalet kommer att genomföras.

För det första beskrivs Tidöavtalet som ett konkret handlingsprogram för kommande mandatperiod, inte som ett idéprogram. Även om avtalets förslag förmodligen kommer att förändras i större eller mindre grad när de utreds av Regeringskansliets tjänstemän eller olika statliga utredare är det rimligt att utgå ifrån Tidöpartiernas intention, och det är att samtliga punkter ska genomföras, som de står i avtalet. ”Jag har varit mycket tydlig med att avtalet gäller. Men det gäller inte bara på rubriknivå, det gäller också det finstilla”, som statsminister Ulf Kristersson sa i en intervju med Dagens Nyheter (Jacobsson 2022).

Om man ser till statsvetenskaplig forskning om vallöften och partigemensamma politiska manifest, är det också mycket sannolikt att politiker håller vad de lovar (Naurin, m.fl. 2019).

För det andra är det viktigt att påminna om att det som inte är lag i dag, kan vara det i morgon. I sin genomgång av Tidöavtalet konstaterar Civil Rights Defenders att ett stort antal av förslagen förmodligen bryter mot såväl svensk som europeisk lagstiftning (Civil Rights Defenders 2022). ”Det kommer vara svårt att få fram ett författningsförslag som är godtagbart i en rättsstat”, menar Anna Lundberg, professor i rättssociologi vid Lunds universitet, apropå förslagen om att ”bristande vandel” ska kunna vara grund för utvisning (Norberg 2022). Men både svensk och europeisk lagstiftning kan ändras. Man kan till och med hävda att det är själva poängen med förslagen: ”Det är för att Tidöpartierna vill ändra lagstiftningen som de har formulerat förslagen och skrivit in dem i avtalet. Det är naturligt att de bryter mot lagen”, som justitieutskottets ordförande Richard Jomshof uttryckte det i en intervju i Arbetet (Frisk 2022).

För det tredje är det nödvändigt att ha ett fokus som sträcker sig längre än en mandatperiod. Det är möjligt att alla förslag inte hinner genomföras under den här mandatperioden. Det gör det inte mindre viktigt att analysera förslagets konsekvenser. En mandatperiod är kort, och om förslag inte möter motstånd nu, kan de förverkligas efter nästa val.

DEFINITIONEN AV INTEGRATION FÖRÄNDRAS

Det nuvarande målet för den svenska integrationspolitiken är ”lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund” (Regeringen 2017a).

Detta mål om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett bakgrund är utgångspunkten för den här rapportens analys av Tidöavtalets konsekvenser för integrationen.

Åtgärder som ökar skillnaderna mellan människor som bor i Sverige, som ökar skillnaderna i människors tillgång till rättigheter, som ökar skillnaden i vilka skyldigheter människor förväntas ha, och som ökar skillnaden i vilka möjligheter de konkret ges att utforma sina liv, är åtgärder som försvårar integrationen.

Barnrättsorganisationen Rädda Barnen ser ett oroväckande mönster i hur Tidöavtalet riskerar att leda till att skillnaderna ökar:

Rädda Barnen är särskilt oroade över den skillnad på barn och barn som görs i Tidöavtalet. Även om detta inte är specifikt uttryckt, så är det just det som riskerar att bli konsekvensen. Vi ser en stor skillnad i hur barn kommer att behandlas och få sina rättigheter tillgodosedda utifrån var barnet bor, var barnet eller hans föräldrar är födda och utifrån vilken grund barnet vistas i Sverige. Rädda Barnen vill här påminna om att rättigheterna i barnkonventionen gäller alla barn som befinner sig i Sverige, oavsett dess juridiska status (artikel 2). (Rädda Barnen 2022)

I Arena Idés rapport *Jämlikhetskapande integration* från 2016 föreslås att integration ska ses ”som en process som innebär att inflyttade svenskar med tiden närmar sig den infödda befolkningen när det gäller levnadsstandard och livschanser” (Pelling & Strinäs 2016, s. 25). Detta liknar den definition som används av forskare vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, IFAU, i en rapport som sammanfattar resultaten av studier om arbetsmarknadsintegration: ”Med arbetsmarknadsintegration menar vi den process genom vilken flyktingars arbetsmarknadsutfall som sysselsättning, löner eller arbetslöshet över tid närmar sig utfallen för jämförbara inrikes födda” (Engdahl, Forslund & Vikman 2022, s. 2).

Förslagen i Tidöavtalet förändrar definitionen av integration. Människor som flyttar hit kommer inte garanteras ”lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund”. I stället villkoras livet i Sverige. Under de första åren villkoras rätten till välfärd genom Tidöavtalets förslag om ”kvalificering till välfärden” (se Tidöavtalet s. 42). Uppehållstillståndet är villkorat med ”vandel” och genom att den som ”åtnjuter svensk gästfrihet” visar ”respekt i förhållande till grundläggande svenska värderingar”. Den som vill bli medborgare kommer att avkrävas en ”lojalitetsförklaring” (Tidöavtalet s. 37–38).

Det första mötet med Sverige: lång väntan på ett transitcenter

FRÅN SJÄLVBESTÄMMANDE I EGET BOENDE TILL INLÅSNING PÅ TRANSITCENTER

”Utgångspunkten ska vara att hela asylprocessen ska ske i transitcenter och att asylsökande ska tillbringa hela handläggningstiden i transitcenter.” (Tidöavtalet 2022, s. 37)

För de människor som invandrar till Sverige som skyddssökande börjar livet i det nya landet med en ansökan om asyl. Sedan 1994 har asylsökande haft möjligheten att själva välja var de vill bo under tiden de väntar på besked om asylansökan kommer att beviljas eller avslås.

Migrationsverket har erbjudit en plats på ett boende, men den som har valt att i stället bo till exempel hemma hos släktingar har kunnat göra det. Tidigare (från 1993, se regeringens proposition 1993/94:94) fick asylsökande som valde att bo i eget boende, EBO¹, ett bidrag till hyran. Detta bidrag togs bort år 2005 för att få fler att flytta från eget boende till Migrationsverkets anläggningsbostäder, ABO. Sedan den 1 juli år 2020 mister asylsökande som väljer att bosätta sig i områden med sociala och ekonomiska utmaningar sin rätt till allt ekonomiskt stöd från Migrationsverket, alltså även dagersättningen (SFS 2019:1204).

Enligt Tidöavtalet vill regeringen nu att asylsökande enbart ska ha rätt att bo på ett transitcenter, detta under hela den tid som ansökan om asyl handläggs. Transitcentren är förmodligen en variant av de ”ankomstcenter” som Mottagandeutredningen föreslog år 2018 (SOU 2018:22). Ankomstcentren skulle, enligt utredningens förslag, ”ge ett samlat första möte med Sverige där de asylsökande finns tillgängliga för myndigheterna samtidigt som de snabbt får träffa relevanta

¹ Eget boende brukar förkortas EBO, en förkortning som ofta förekommer i debatten.

aktörer”. På ankomstcentret tänkte sig utredningen att de asylsökande även skulle ”få grundläggande samhällsinformation”. ”En första kartläggning av utbildnings- och yrkesbakgrund ska ske och en hälsoundersökning erbjudas” (Mottagandeutredningen 2018, s. 23).

Tidöavtalets förslag innebär en stor förändring jämfört med de politiska förslag som tidigare har diskuterats. Mottagandeutredningen skulle från början (september 2021, se Ju 2021:12) lämna förslag om att asylsökande skulle vara skyldiga att i högst 30 dagar bo i ett mottagningscenter. I mars 2022 ändrades direktiven, och utredaren fick i stället i uppdrag att ”föreslå åtgärder för att asylsökande ska välja att bo i Migrationsverkets boenden under hela asyltiden” (Kommittédirektiv 2022:16, Sveriges riksdag 2022). Tidöavtalet går ytterligare ett steg längre, nu handlar det inte om att asylsökande själva ska få välja att bo på ett mottagningsboende, utan om tvång: ”Ska åläggas att vistas i transitcenter under tiden deras asylansökan handläggs” (Tidöavtalet 2022, s. 37).

Det kan finnas fördelar med att asylsökande bor på ett boende som tillhandahålls av Migrationsverket. För Migrationsverket innebär det såklart att det blir enklare att verkställa avvisningar av personer som får avslag på sin ansökan om asyl.² Men man kan också tänka sig att handläggningen av asylärenden underlättas (det finns dock inga uppgifter om att de skulle vara ett problem att asylsökande till exempel inte dyker upp på sin asylintervju) samt att problem och utmaningar som uppstår under asyltiden lättare kan hanteras. Detta måste dock ställas mot de negativa konsekvenserna som uppstår för de asylsökande.

I en intervjuundersökning publicerad av Delegationen för migrationsstudier (Delmi) följer statsvetarna Peter Esaiasson och Jacob Sohlberg (båda verksamma vid Göteborgs universitet) asylsökande under den första tiden i Sverige.³ Forskarna gör ett försök att undersöka vanliga påståenden om hur boendsituationen påverkar asylsökande.

Ett vanligt påstående är till exempel att möjligheten för asylsökande att bosätta sig utanför Migrationsverkets anläggningsboenden ger dem en möjlighet att komma närmare det svenska samhället. Det kunde inte forskarna bekräfta, ”både EBO- och ABO-respondenter har få kontakter med det omgivande samhället som informerar

2 Det finns dock redan i dag en möjlighet för Migrationsverket att hålla en person under uppsikt eller i förvar ”om det finns risk för att personen håller sig undan eller inte samarbetar med svenska myndigheter” (Migrationsverket 2022a). En person som fått beslut om avvisning eller utvisning kan till exempel vara skyldig att anmäla sig på bestämda tider hos antingen polisen eller Migrationsverket. Om det finns en risk för att en person kan försöka hindra verkställigheten av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut kan personen också sättas i ett slutet förvar, ett låst boende som Migrationsverket ansvarar för.

3 Studien bygger på en surveyundersökning. 1 200 respondenter deltog i en första, personlig intervju och därefter intervjuades respondenterna digitalt upp till totalt fyra gånger. 250 deltog i minst en uppföljande webbintervju. Respondenterna rekryterades utanför fyra av Migrationsverkets mottagningsenheter i Göteborg och Malmö under 2016 och 2017 (Esaiasson & Sohlberg 2018, s. iv).

om vardagsförhållanden”, skriver de. När det gäller trångboddheten bland de som bor utanför anläggningsboendena påpekar forskarna att den är ”mer utbredd inom ABO-alternativet än inom EBO-alternativet”, det vill säga att de av undersökningens respondenter som bor på Migrationsverkets boenden bor mer trångbott än de som ordnat ett eget boende (Esaïasson & Sohlberg 2018, s. 64).

Att vara fast på ett transitcenter kan dessutom leda till ökad otrygghet för kvinnor och barn som kan behöva dela ytor med främmande, ensamstående män. En kvinna som blev flyttad till ett anläggningsboende berättar: ”Den här byggnaden som jag bor i delar vi med ensamma män och unga killar. Det är så skrämmande att gå på toaletten och duscha. Jag är så rädd hela tiden. Jag vågar inte gå på toaletten eller ta med mitt barn på natten så jag köpte en potta att ha på rummet. Ingen skulle höra eller se om det hände något med mig” (Samzelius 2023, s. 16). Speciellt kvinnor som lever med skyddad identitet och har utsatts för våld i nära relationer upplever att delade boenden är ett problem och att Migrationsverket inte tar hänsyn till deras situation. I stället för att få bo på skyddade boenden berättar kvinnor om hur de blivit flyttade till gemensamma anläggningsboenden. ”Vi behövde skyddat boende men kunde bara bo där i två veckor. Då skickade de mig till Migrationsverkets boende. Trots att jag anmälde personen fick jag inget stöd” (Samzelius 2023, s. 16).

EGET BOENDE

År 1985 reformerades Sveriges flyktingmottagande och reformen kom i efterhand att kallas ”Hela Sverige-strategin” (Boverket 2009, s. 22). Syftet med reformen var att undvika att alla asylsökande och flyktingar hamnade i storstadsförorterna och tanken var att mottagandet skulle spridas mellan de tio största kommunerna och därtill 60 frivilliga kommuner med tidigare erfarenheter av mottagande. Dock sammanföll reformen med ett ökat flyktingmottagande och man fick då frångå de krav som från början skulle ställas på mottagningskommunerna när det gällde mottagning, arbetsmarknad och bostäder. Den ansvariga myndigheten (Invandrarverket) uppmanade i stället alla kommuner att hjälpa till med mottagandet. Under den tid reformen varade minskade kommunernas överskott på bostäder och flyktingar blev kvar på Migrationsverkets anläggningsboenden, vilket ansågs både kostsamt och dåligt för integrationen. År 1994 återgick man därför till att tillåta asylsökande att hitta sitt eget boende (Boverket 2009, s. 24). Inför lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., som gjorde det möjligt för asylsökande och nyanlända att välja bostadsort och boende, trodde lagstiftarna att cirka tio procent skulle välja att ordna ett boende på egen hand. Men under åren som följde valde cirka 50 procent att hitta sitt eget boende (Boverket 2009, s. 24). Systemet med eget boende (EBO) finns kvar än i dag trots att det redan från början kritiserades av de storstadskommuner dit många asylsökande och nyanlända valde att flytta (Hagström 2009, s. 172). I dag ordnar majoriteten av dem som får uppehållstillstånd i Sverige på grund av asylskäl boende på egen hand. Enligt en översyn av mottagande och bosättning av asylsökande och nyanlända som gjordes 2015 bosätter sig cirka 80 procent av alla nyanlända på egen hand, ofta i en kommun där släktingar eller andra landsmän bor (dir. 2015:107, s. 4). (Ur rapporten När kommunen inte vill (Magnusson 2018). Mag

LÄNGRE VÄNTETIDER

Hur lång tid asylsökande kommer att spendera i transitcenter beror såklart på hur lång tid asylprocessen tar. Det finns en risk att olika förslag i Tidöavtalet kommer att leda till att väntetiderna förlängs jämfört med i dag. Inte minst det faktum att Migrationsverket får mer att göra när samtliga uppehållstillstånd blir tillfälliga och ska omprövas med jämna mellanrum (se avsnittet ”Ökad otrygghet i en tillfällig tillvaro”) gör att man kan förvänta sig längre väntetider i framtiden.

Detta påpekas av Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle (REMESO) i institutets remissvar på utredningen *En långsiktigt hållbar migrationspolitik* (SOU 2020:54). Utgångspunkten för utredningen var enligt direktiven att ”[m]igrationspolitiken ska vara human, rättssäker och effektiv” (Dir. 2019:32, s. 1). ”Användandet av tidsbegränsade uppehållstillstånd, och även mycket korta sådana”, påpekar REMESO, ”innebär med mycket hög sannolikhet ett betydande arbete och därmed en betydande risk för ineffektivt nyttjande av Migrationsverkets och domstolarnas resurser” (Lundberg & Neergaard 2020, s. 16).

”Återkommande hantering av tidsbegränsade uppehållstillstånd och omfattande vandlutredningar kommer att kräva stora satsningar på myndigheternas handläggning och kontroll, till stora kostnader” påpekade Britta Lejon, förbundsordförande för Fackförbundet ST när Tidöavtalet presenterades (ST 2022).

Det är kostsamt och tidskrävande att ompröva tillfälliga, tidsbegränsade uppehållstillstånd. Detta var den kanske viktigaste anledningen till att Sverige övergick till att som regel bevilja permanenta uppehållstillstånd 1984. När det tidigare regelverket beslutades var argumentationen en annan. I proposition 1983/84:144 om invandrings- och flyktingpolitiken anger den dåvarande regeringen ”rationaliseringsskäl” för att permanenta uppehållstillstånd bör ”ges redan från början till utlänningar som tillåts att bosätta sig i Sverige” (Citerat i Olseke 2021).

Redan då, 1984, konstaterade regeringen att nekad tillståndsförlängning var ”mycket ovanligt” och att tidsbegränsade förstagångstillstånd därför ”utgör ett slöseri med tillgängliga resurser” (Citerat i Olseke 2021).

Enligt Migrationsverkets senaste prognos från november 2022 räknar myndigheten med att det kommer att komma in 27 000 förlängningsansökningar i asylärenden, bara under 2022. Migrationsverket uppskattar att 95 procent kommer att få förlängt uppehållstillstånd, efter en handläggningstid på i genomsnitt 7 månader (Migrationsverket 2022b, s. 11).

En studie publicerad 2022 utgår ifrån registerdata för att studera vilka effekter längre väntan på asyl har på arbetsmarknadsetablering och psykisk hälsa (Engdahl, Rosenqvist & Åslund 2022). Studien följde asylsökande som sökt asyl i Sverige under 2014, ett år då väntetiderna var relativt korta i början av året och ökade kraftigt i slutet av året. Studien konstaterar att de som fick vänta längre på att få asyl hade en långsammare etablering på arbetsmarknaden. ”En månads ytterligare väntan minskar sannolikheten att ha varit sysselsatt någon gång under de två första åren efter att asylansökan lämnades in med 2,7 procentenheter och leder till 7,5 procent lägre arbetsinkomster.” Enligt studien minskade betydelsen av väntetiden över tid, men effekten fanns kvar: ”Efter fyra år var skillnaden i sysselsättning mellan grupperna 1 procentenhet och de som fick vänta en månad längre hade 2,3 procent lägre arbetsinkomster” (Engdahl, Rosenqvist & Åslund 2022, s. 4).

Justitieombudsmannen (JO) har vid upprepade tillfällen kritiserat Migrationsverket för myndighetens långa handläggningstider. I början av 2021 publicerade JO en granskning av Migrationsverkets handläggningstider där man tittade närmare på fyra olika beslut i ärenden om medborgarskap, asyl och uppehållstillstånd på grund av anknytning. I samtliga ärenden kritiserar JO Migrationsverket för långsam handläggning (JO 2021a). I beslutet som rör asylsökande påpekar JO att den långsamma handläggningen får allvarliga konsekvenser för den enskilde: ”Under den tid som det tar att handlägga ansökningar om asyl lever de som berörs i ovisshet om utgången. Det kan orsaka otrygghet och lidande att under lång tid vänta på ett beslut som har avgörande betydelse för framtiden” (JO 2021b). 2022 upprepade JO kritiken (JO 2022).

ÖKAD RISK FÖR PSYKISK OHÄLSA

Det är lätt att föreställa sig att det även är mentalt påfrestande att leva nära andra människor som går i plågsam väntan på vad som ofta uppfattas vara livsavgörande beslut om uppehållstillstånd och skydd i Sverige. Väntan på uppehållstillstånd är en mycket osäker tillvaro: fram till beslutet om bifall eller avslag på ansökan om uppehållstillstånd är det omöjligt att veta vad som gäller för framtiden.

I studien som Engdahl, Rosenqvist och Åslund (2022) genomfört kunde de inte se någon skillnad i psykisk hälsa mellan de av 2014 års asylsökande som fick vänta relativt kort tid, och de som fick vänta länge. ”Vi hittar inga tecken på försämrad hälsa på grund av längre handläggningstider, vilket vi fångar genom att studera förskrivningen av läkemedel och sjukhusinläggningar på grund av psykisk ohälsa (eller andra hälsotillstånd)” (Engdahl, Rosenqvist & Åslund 2022, s. 5). Detta resultat sticker dock ut bland övrig forskning som menar att psykisk ohälsa ökar vid lång väntan.

Exempelvis har Läkare utan gränser i sin rapport *Ett liv i limbo* (2016) konstaterat att ”En utdragen asylprocess kan leda till extrem passivitet bland de asylsökande, ofta som ett resultat av en upplevelse att man tappat kontrollen över sitt eget liv samt brist på meningsfulla aktiviteter” (Läkare utan gränser 2016, s. 16).

Risken för ökad psykisk ohälsa vid lång och osäker väntan är något som även bekräftats i Asylkommissionens⁴ omfattande intervjustudie där man tillfrågat såväl asylsökande som civilsamhället samt professionella aktörer om bland annat asylsökandes levnadsvillkor och hälsa (Asylarkivet 2022). Det framkommer att många lever under extrem stress på grund av den osäkra väntan, vilket påverkar både sömnen och vardagen. Att asylsökande blivit suicidala och börjat missbruka förekommer också till följd av den hopplösa limbon de befinner sig i (Asylarkivet 2022, s. 274–282). När handläggningstiderna i och med Tidöavtalet nu beräknas bli längre lär den psykiska ohälsan öka ännu mer.

Att långa väntetider kan förorsaka lidande är något som även uppmärksammats av Rädda Barnen (Samzelius 2023). I en rapport om asylsökande och nyanlända ensamstående mammors särskilt utsatta situation beskriver Rädda Barnen en otrygg tillvaro som påverkar integrationen av såväl mamman som barnet. Att inte veta vad som kommer att hända innebär en stor påfrestning, speciellt för barn som behöver trygghet i vardagen. En kvinna som intervjuas i studien berättar:

Vi väntar på besked från Migrationsverket och det påverkar oss fysiskt och psykiskt. Vi har inga övertygande svar att ge till våra barn. Vi kan inte svara på deras frågor. Sedan vi flyttade hit för fyra månader sedan mår inte mina barn bra. De har ont i magen minst varannan dag. De vägrar gå i skolan. Jag vet inte hur länge de kommer att hålla på och jag vet inte hur länge jag orkar. Jag vet inte vad jag ska säga till dem. (Samzelius 2023, s. 22)

Asylsökandes psykiska hälsa kommer i framtiden inte bara att påverkas av väntetiden, utan också av att den måste tillbringas på ett transitcenter. Som vi har sett ovan är det troligt att dessa transitcenter kraftigt kommer att begränsa asylsökandes rörelsefrihet. Röda Korset har i en rad rapporter analyserat hur Migrationsverkets förvar används och fungerar. Många av de konsekvenser som Röda Korset beskriver kommer troligen att vara relevanta också för personer som vistas på ett transitcenter. Här ur den senaste rapporten, från februari 2022:

Även korta tider i förvar har en negativ effekt på den psykiska hälsan och

⁴ Asylkommissionen beskriver sig som ”ett gränsöverskridande forskningsprojekt mellan civilsamhälle, forskare och professionella”. Syftet med projektet var att ”initiera och dokumentera granskning av lagstiftning, lagtillämpning och rättssäkerhet för människor som sökt asyl i Sverige under perioden 2015–2017”. Projektet inleddes 2019 och avslutades i augusti 2022 (Asylkommissionen 2023).

ju längre tid en person är förvarstagen desto sämre mår personen psykiskt. Risken för allvarliga psykologiska konsekvenser ökar med tiden medan chansen att återhämta sig minskar. Längre tid i förvar har kopplats till ökade känslor av hopplöshet, nedstämdhet, påträngande tankar, kroppsliga stressreaktioner och raseriutbrott. Förvarstagna uppvisar ofta en försämring i den psykiska hälsan efter sex månader, men i vissa fall efter endast tre månader. Personerna som drabbats av detta beskrivs som apatiska och passiva, att de tappat hoppet och generellt har mer negativa tankar om sig själva och andra. Att inte veta när eller hur tiden i förvaret kommer ta slut påverkar motivationen till att aktivera sig i förvaret. En del mår för dåligt för att delta i aktiviteter. Det kan leda till en negativ spiral av depression och inaktivitet. Att se andras hälsa försämrans kan leda till en oro över den egna hälsan. (Piquer & Rusch, 2022, s. 34)

INTEGRATIONEN PÅ ARBETSMARKNADEN FÖRSVÅRAS NÄR MÖJLIGHETEN ATT ARBETA UNDER ASYLTIDEN BEGRÄNSAS

”Föreslå åtgärder för att begränsa möjligheten för asylsökande att kunna erhålla undantag från kravet på arbetstillstånd under tiden de väntar på att asylansökan avgörs.” (Tidöavtalet 2022, s. 36)

Sedan 1992 har asylsökande kunnat ansöka om undantag från kravet på att ha arbetstillstånd, och har därmed fått rätt att arbeta under asyltiden om handläggningstiden beräknas överstiga fyra månader hos Migrationsverket (Se 4 kap. 3 a § utlänningsförordningen 1989:547, SFS 1989:547).

När möjligheten för asylsökande att arbeta infördes var det med motivet att asylsökande har en skyldighet att efter förmåga försörja sig själva och sin familj. Dessutom konstaterade man att ”en lång passiv väntan orsakar stora och onödiga kostnader för samhället”. Den dåvarande regeringen menade också att ”sysslösa asylsökande kan ge den svenska allmänheten en negativ bild av asylsökande i allmänhet” (prop. 1993/94:94, s. 36–37). Enligt Tidöavtalet ska rätten att arbeta under asylprocessen begränsas. Detta samtidigt som handläggningstiderna riskerar att öka kraftigt.

En begränsning av möjligheten att arbeta under asyltiden riskerar att försämra nyanländas integration på arbetsmarknaden. Det visar både svenska studier och internationell forskning. ”Möjligheten att arbeta under asyltiden, något som i normalfallet är möjligt i Sverige, har även i internationell forskning visat sig vara en faktor som underlättar inträdet på arbetsmarknaden”, skriver tre forskare knutna till Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) i en policy brief som sammanfattar resultaten av befintliga studier om kommunala arbetsmarknadsrelaterade insatser (Engdahl, Forslund & Vikman 2022, s. 5).

Fattiggörande: asylsökande ska betala mer själva och få mindre stöd

”En utredning ska uppdras att överväga för- och nackdelar med ett system som innebär att asylsökanden bär en större del av kostnaden – i form av en fast avgift – för mottagandet. Utredningen ska i detta avseende särskilt beakta det utrymme för en sådan ordning som EU- rätten föreskriver.” (Tidöavtalet 2022, s. 38)

Redan i dag är huvudregeln att asylsökande ska stå för sina egna kostnader. Det är bara de som inte kan försörja sig själva som har rätt till stöd, till exempel i form av dagersättning. ”En utlänning som omfattas av denna lag och som saknar egna medel har rätt till bistånd för sin dagliga livsföring (dagersättning)”, som det står i lagen om mottagande av asylsökande m.fl. (1994:137, 17 §).

Det är samma självförsörjningsprincip som gäller i hela samhället: den som kan ska försörja sig själv. Viljan av att upprätthålla den här principen var en viktig grund till att asylsökande gavs rätten att arbeta under asyltiden. ”Det bör”, skrev regeringen i den proposition som låg bakom den lag som gav asylsökande rätt att arbeta under handläggningstiden, ”vara en skyldighet för varje asylsökande att – i likhet med vad som gäller för alla andra i vårt samhälle – i mån av förmåga svara för sin och sin familjs försörjning” (Prop. 1993/94:94, s. 36).

Tidöavtalets skrivning om att den asylsökande ska ”bära en större del av kostnaden” måste tolkas som att asylsökande inte bara ska försörja sig själva, som i dag, utan också täcka en del av kostnaden för själva asylmottagandet. Detta, i kombination med att Tidöpartierna också vill begränsa möjligheten för asylsökande att arbeta under asyltiden (se avsnittet ”Integrationen på arbetsmarknaden försvåras när möjligheten att arbeta under asyltiden begränsas”), innebär att människor som söker skydd i Sverige kommer att tvingas använda sina egna besparingar inte bara för att försörja sig själva, utan också för att betala för att Sverige fullgör sina internationella

förpliktelser att ta emot människor på flykt.

Att kostnaderna ökar kommer att drabba redan utsatta grupper. Rädda Barnen varnar för att barnfattigdomen är som störst bland barn till ensamstående nyanlända kvinnor (Samzelius 2023). Dessa kvinnor har helt andra förutsättningar att försörja sin familj än majoritetsbefolkningen; de har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden och utbilda sig eftersom de sällan har det sociala skyddsnät som kan hjälpa till att exempelvis ta hand om barnen när de jobbar. De samhällsstöd som finns är baserade på en tvåsamhetsnorm och missgynnar ensamstående. En intervjuad kvinna beskriver situationen för henne och andra ensamstående mammor:

Vi måste ta hand om barnen, studera och jobba samtidigt. Vi har inte föräldrar här i Sverige tyvärr. I mitt hemland finns till exempel mamma och sysstrar och pappa kan hjälpa till. Här i Sverige har vi som är flyktingar inte det. Till exempel jag har bara en bror här i Sverige. Min mamma och pappa är kvar i Syrien. Vi har tyvärr en extra börda här i Sverige. Vi kämpar på olika sätt – vi studerar, jobbar, tar hand om barn. Vi följer tider, till exempel med läkare, kommunen eller andra saker. (Samzelius 2023, s. 17)

Att dessa kvinnor förväntas axla ett ännu större ekonomiskt ansvar är orimligt. I stället för att kräva mer borde det investeras i dem, genom utbildning, tryggare anställningar och boendeformer skulle dessa kvinnor och deras barn få samma chans som alla andra.

MÖJLIGHETEN ATT KOMPLETTERA DAGERSÄTTNINGEN MED EGET ARBETE BEGRÄNSAS

Dagersättningen för asylsökande är olika stor beroende på om man bor på ett av Migrationsverkets boenden eller inte, hur många barn man har och huruvida man får mat på sitt boende eller inte. (Se faktaruta.)

Den materiella standarden som präglar tiden som asylsökande är mycket låg. Dagersättningen har inte höjts sedan 1994, det vill säga på 29 år, och redan då låg den under dåvarande nivån för försörjningsstöd (Delmi 2018). Försörjningsstöd är uträknat som den miniminivå det går att leva på (Socialstyrelsen 2022), vilket innebär att dagersättningen alltså inte ens täcker utgifterna för grundläggande behov. Eftersom dagersättningen är så låg blir många asylsökande beroende av stöd från civilsamhället (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016).

Att dagersättningen är så låg gör att det finns starka incitament för asylsökande att försöka hitta ett jobb och en kompletterande inkomst. Huvudregeln är att den som ska arbeta i Sverige ska ha arbetstillstånd. I dag har asylsökande möjlighet att få undantag från kravet på att ha arbetstillstånd, ett arbetstillståndsundantag, förkortat AT-UND. Enligt Tidöavtalet ska en utredning föreslå åtgärder för att begränsa

möjligheten att få undantag från kravet på arbetstillstånd under asyltiden (se avsnittet ”Spårbyte till arbetskraftsinvandring blir svårare”).

Detta kommer göra att fler asylsökande behöver söka stöd och hjälp från civilsamhället. Fler kan också tvingas söka nödbistånd från kommunens socialförvaltning.

DAGERSÄTTNING TILL ASYLSÖKANDE

På boenden där mat ingår är dagersättningen

- 24 kr/dag för vuxna ensamstående
- 19 kr/dag per person för vuxna som delar hushållskostnader
- 12 kr/dag för barn t.o.m. 17 år.

På boenden där mat inte ingår är dagersättningen

- 71 kr/dag för vuxna ensamstående
- 61 kr/dag och person för vuxna som delar hushållskostnader
- 37 kr/dag för barn 0–3 år
- 43 kr/dag för barn 4–10 år
- 50 kr/dag för barn 11–17 år.

Källa: Migrationsverket, 2022f.

INGEN MÖJLIGHET FÖR NYANLÄNDA ATT FÅ KOMPLETTERANDE FÖRSÖRJNINGSTÖD

”... etableringstillägget och rätten till kompletterande försörjningsstöd bör avskaffas för dem som har etableringsersättning ...” (Tidöavtalet 2022, s. 46)

Den som är nyanländ och har beviljats uppehållstillstånd ska erbjudas en etableringsplan av Arbetsförmedlingen. Etableringsplanen är ett program som består av svenskstudier och individuellt utformade insatser och stöd som ofta ska kombineras med aktivt jobbsökande, den som deltar i dessa aktiviteter har i sin tur

rätt till etableringsersättning. Målet med etableringsplanen är att man så snabbt som möjligt ska bekanta sig med det svenska språket och klara sin egen försörjning. Det handlar alltså om åtgärder som är tänkta att underlätta integrationen av nyanlända.

Etableringsersättningen är 231 kronor per dag under den första ”kartläggningsperioden”. Sedan är ersättningen 308 kronor per dag fem dagar i veckan (eller mindre om programmet är på deltid) så länge etableringsprogrammet pågår.

Den som lever med och har vårdnad om barn (som barn räknas här en person som inte har fyllt 20 år) kan ansöka om etableringstillägg. Etableringstillägget är 800 kronor i månaden för barn som är 0–10 år och 1 500 kronor i månaden för äldre barn.

Utöver detta har nyanlända som deltar i ett etableringsprogram rätt till bostadsersättning på högst 3 900 kronor per månad.

För en familj med två barn handlar det alltså som mest om etableringsersättning på $2 \times 308 \text{ kr} \times 20$ (5 dagar i veckan, 4 veckor) + etableringstillägg på $2 \times 800 \text{ kr}$ eller $2 \times 1\,500 \text{ kr}$ + bostadstillägg på högst 3 900 kr = 17 820 kr eller 19 220 kr per månad (Försäkringskassan 2023). En familj med fyra personer ska således klara en månads matkostnader, hyra, transport och allt annat man behöver för att leva med mellan 17 820 till 19 220 kronor totalt.

Enligt Tidöavtalet vill regeringen och Sverigedemokraterna ta bort etableringstillägget helt, och ta bort nyanländas rätt att söka kompletterande försörjningsstöd. För exempelfamiljerna ovan skulle det innebära 1 600 kronor respektive 3 000 kronor mindre i månaden och att de mister rätten att ansöka om mer stöd.

I ESO-rapporten *Lönar sig arbete 2.0?* (Löfbom 2018), som analyserar nyanländas etablering på arbetsmarknaden, konstaterar författaren att det kan vara motiverat med tillräckligt höga ersättningar under den tid de nyanlända förbättrar sina förutsättningar på arbetsmarknaden (Löfbom 2018, s. 134).

”KVALIFICERING TILL VÄLFÄRDEN”

”Ett arbete ska genomföras för att åstadkomma reformer för att minska sådana tilldragningsfaktorer som kan knytas till välfärd och ekonomiska villkor. Utredningen ska bland annat få i uppdrag att föreslå en modell för kvalificering till välfärden. Principen för den modell som utredningen ska få i uppgift att föreslå ska vara att en nyanländ inte omedelbart ska kunna kvalificera sig till sociala förmåner och bidrag. Sådan kvalificering ska i stället ske gradvis. Detta ska dock vara resultatet av egen ansträngning, och inte enbart bosättning. Kvalificeringen ska ske i takt med att man jobbar, betalar skatt och har permanent och laglig bosättning i Sverige.” (Tidöavtalet 2022, s. 42)

Partierna bakom Tidöavtalet vill att det ska bli mindre attraktivt att söka sig till Sverige som asylsökande. Människor som inte är svenska medborgare ska därför kvalificera sig till olika delar av välfärden, det vill säga få rätt till stöd i form av till exempel barnbidrag och bostadsbidrag först när man arbetat och betalat skatt under en viss tid i Sverige.

Tanken om att människor ska ”kvalificera sig” för att få tillgång till välfärden bortser från att välfärdstjänster, som tillgång till hälso- och sjukvård, kan vara avgörande för att människor ska kunna komma i arbete. Välfärdstjänster är inte primärt en utgift, utan en investering i människor.

Ett argument som ofta framförs är att krav behövs för att motverka att människor passivt tar emot bidrag, utan att själva anstränga sig för att förbättra sin situation. Det finns dock gott om argument för att det inte är så enkelt. Särskilt när det gäller människor i mycket utsatta livssituationer, kan ytterligare krav och press vara verkningslöst och i värsta fall kontraproduktivt: människor som är under press tvingas fatta kortsiktiga beslut, och göra val som inte är långsiktigt rationella. I stället för ständigt ökande krav på människor med små reella möjligheter att påverka sin egen situation, bör fokus vara att ge människor resurser, förutsättningar, möjligheter. Enligt en nyutgiven studie från Delegationen för migrationsstudier (Delmi), om kommunala insatser för att underlätta arbetsmarknadsinträdet för flyktingar och deras anhöriga, drar författarna följande slutsats om aktiveringskrav:

Aktiveringskrav bör användas sparsamt. Kommunal aktiveringspolitik, det vill säga en politik där motkrav ställs för att det kommunala ekonomiska biståndet ska beviljas, har utvärderats i ett antal studier utan att man hittat några påtagliga positiva effekter. Detta kan tyda på att verkningsfulla insatser för mottagare av ekonomiskt bistånd kanske snarare ska vara stöd än krav. (Engdahl, Forslund & Vikman 2022, s. 7)

Bidrag som berörs av förslaget i Tidöavtalet om kvalificering till välfärden är följande: föräldrapenning, barnbidrag, bostadsbidrag, flerbarnstillägg, omvårdnadsbidrag, merkostnadsersättning, assistansersättning enligt lagen om assistansersättning samt ekonomiskt bistånd (Tidöavtalet 2022, s. 42).

Rädda Barnen (2022) har i sin barnrättsliga genomgång av Tidöavtalet lyft hur kraven på kvalificering till inte minst barnbidrag och föräldrapenning kommer att drabba redan utsatta familjer. ”Barnbidrag inrättades för att vara ett generellt bidrag till alla barn, utan att göra skillnad på föräldrarnas situation, och har varit väldigt viktigt för att undvika stigmatisering och utanförskap. Att villkora detta utifrån status som nyanländ gör att hela poängen med barnbidraget faller” (Rädda Barnen 2022, s. 6). Barnkonventionen, som är lag i Sverige (2018:1197), kräver att barn bland annat ska ha rätt till social trygghet och god hälsa, vilket en ökad ekonomisk otrygghet kan äventyra.

Här finns en uppenbar risk för att det skapas onda cirklar: när inkomstsvaga familjer tvingas välja bort sådant som långsiktigt kan ge högre inkomster, som att läsa en utbildning eller ta körkort, för att i stället prioritera att ta första bästa jobb, riskerar de att fastna i fattigdom.

Det uppstår en rad negativa konsekvenser när fokus för integrationspolitiken är att nyanlända ska ta *ett* jobb i stället för *rätt* jobb. Detta beskrevs i Arena Idés rapport *Jämlikhetskapande integration* från 2016 (Pelling & Strinäs 2016). Dels har fokus på ”första bästa jobb” negativa konsekvenser för den enskilde, som riskerar att fastna i lågkvalificerade jobb, och därmed i ett liv med låga inkomster, med alla konsekvenser det har för bland annat boendesituation och hälsa. Dels uppstår negativa konsekvenser för arbetsmarknaden och samhället som helhet när människors resurser inte tas tillvara. Sverige går miste om värdefull kompetens när nyanlända inte ges tid och möjlighet att till exempel skaffa sig en kompletterande yrkesutbildning, eller gå en fackspråklig kurs som är relevant för att hen ska kunna använda sina yrkeskunskaper i Sverige.

En omfattande studie för Nordiska ministerrådet som jämfört integrationsåtgärder i Danmark, Norge och Sverige konstaterade att ”fokus på snabb sysselsättning varken tjänar kort- eller långsiktiga mål för arbetsmarknadsintegration”. I stället fann studien att satsningar på utbildning och validering av yrkeskunskaper, även om det kan ge ”kortsiktiga inläsningseffekter”, lönar sig bättre på lång sikt (Hernes, Bolvig & Liljeberg 2022, s. 10).

SÄRSKILDA INSATSER TILL NYANLÄNDA OCH UTRIKESFÖDDA

Etableringsprogrammet

För nyanlända invandrare 20–64 år med uppehållstillstånd som flyktingar eller skyddsbehövande samt vissa anhöriga. Påskynda etableringen genom att kartlägga och validera kompetensen, stärka svenskakunskaper samt få erfarenhet av arbetsmarknaden.

Jobbsprånget

För utomeuropeiskt födda akademiker. Påskynda introduktionen till arbetsmarknaden genom praktik på fyra månader på svenska/engelska hos medverkande arbetsgivare.

Akademikerspåret – korta vägen

För utrikesfödda akademiker. Utbildning 4–6 månader för att förbereda för arbete utifrån akademisk bakgrund eller för vidare studier. Teori och arbetsplatsförlagt lärande.

Yrkessvenska

Utbildning för att förbättra kunskaper i yrkesspecifik svenska som behövs för arbetssökandes yrke. Utbildningen ska vara flexibel och som en verktygslåda med yrkesinriktad språkundervisning.

Snabbspår

Arbetsätt som syftar till att tillvara kompetensen hos nyanlända med utbildning och erfarenhet inom bristyrken genom kedjor av insatser.

(Källa: Arbetsförmedlingen 2022a)

KONSEKVENSER AV SÄMRE EKONOMISKA VILLKOR FÖR ASYLSÖKANDE OCH NYANLÄNDA

”Etableringsersättningen ska ses över/reformeras. Etableringsersättningen ska vara lägre än de offentliga stöd och bidrag som kan komma ifråga för personer som bott länge i Sverige, varför etableringstillägget och rätten till kompletterande försörjningsstöd bör avskaffas för dem som har etableringsersättning. För full etableringsersättning ska krav ställas på aktivt deltagande i SFI och deltagande i aktiviteter på heltid motsvarande de aktivitetskrav som ska införas i försörjningsstödet.” (Tidöavtalet 2022, s. 46)

För ungefär 20 år sedan införde Danmark liknande nedskärningar då man halverade

etableringsersättningen för de individer som blivit beviljade uppehållstillstånd. Avsikten var att få färre flyktingar att söka sig till Danmark. I ett flertal studier har man undersökt effekterna av denna reform och konstaterat att halverade ersättningar inte bara ledde till att färre människor sökte sig till Danmark, det spädde även på klyftor och ekonomisk utsatthet samt att kriminaliteten och antalet anmälda stölder ökade (Åslund 2022).

Enligt Mette Blauenfeldt, som är sektionschef på danska flyktinghjälpen (DRC), visar de danska erfarenheterna av sänkta ersättningar till nyanlända att detta varit negativt för integrationen (Sivberg 2022). Familjerna blev fattigare och la större delen av sin tid på att få ekonomin att gå ihop. De åkte bland annat runt till alla affärer för att hitta den billigaste maten och valde bort integrationsskapande aktiviteter, både för sig själva och barnen, eftersom de inte hade råd. Även arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor minskade (Åslund 2022, han refererar bland annat till Højsgaard Andersen, Dustmann & Landersø 2019).

”En studie visade alltså också på hur sänkta bidrag ledde till ökad kriminalitet, främst i form av stölder. Detta kan kopplas till att människor fick sämre ekonomi”, säger Olof Åslund, professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet, till Sveriges Radio om utvecklingen i Danmark och fortsätter: ”Bland vuxna så såg man en tendens till ökade egendomsbrott, men också bland barn och unga så såg man på sikt en ökad risk för våldsbrott och gängrelaterad kriminalitet” (Sivberg 2022).

I en av studierna som gjorts i Danmark kunde man se hur antalet brottsdomar tredubblades, en effekt som kunde härledas till snatteri från stormarknader. Brotten bland befolkningsgrupper med annars mycket låga brottsnivåer, som vuxna kvinnor, ökade efter det att ersättningsnivåerna sänktes (Højsgaard Andersen, Dustmann & Landersø 2019, s. 27).

Samma studie visar att sannolikheten att barn går i barnomsorg eller förskola under de första två åren efter bosättning i Danmark sjönk med 15 procentenheter efter reformen. Trots att låg kostnad för barnomsorg kan förbättra förutsättningarna för barn från resurssvaga familjer, och i synnerhet barn med invandrarbakgrund, kan sänkta inkomster hindra föräldrar från att använda sådana tjänster, vilket får negativa konsekvenser för barnets språkinläring och framtida studier (Dustmann & Landersø 2019, s. 28–29).

Den reform som trädde i kraft i Danmark 1999 innebar att man både förstärkte språkundervisningen och sänkte ersättningsnivåerna. Studier som har gjorts på konsekvenserna av reformen visar att förstärkningen av språkundervisningen påverkade sysselsättningsnivån positivt, medan sänkta ersättningsnivåer orsakade en tillfälligt ökad risk för egendomsbrott (se ovan) snarare än att påverka sysselsättningen (IFAU, 2020).

Enligt Englund, Forslund och Vikman (2022) pekar resultaten i några internationella studier de sammanfattat för en policy brief om kommunala insatser för att underlätta arbetsmarknadsinträdet för flyktingar och deras anhöriga, på att effekterna av sänkt ekonomiskt bistånd på utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden inte är positiva, ”snarare tvärtom” (Englund, Forslund & Vikman 2022, s. 7).

SPÅRBYTE TILL ARBETSKRAFTSINVANDRING BLIR SVÅRARE

Den som haft undantag från skyldigheten att ha arbetstillstånd (AT-UND)⁵ och arbetat under asyltiden har sedan år 2008 rätt att ansöka om arbetstillstånd, och alltså byta spår från asyl- till arbetskraftsinvandring. Systemet med spårbyte infördes för att asylsökande som etablerat sig på arbetsmarknaden skulle kunna vara kvar hos sin arbetsgivare, trots avslag på asylansökan (Se prop. 2007/08:147, se även Riksrevisionen 2022).

Detta ”spårbyte” är kringgärdat av en rad begränsningar. För att få arbetstillstånd ska ansökan ha kommit in till Migrationsverket senast 14 dagar efter att avslagsbeslutet på asylansökan har vunnit laga kraft (Utlänningslag 2005:716, 5 kap. 15 a §). Papperslösa som inte lyckats uppfylla kraven för arbetstillstånd direkt kan alltså inte göra det i efterhand. Ett krav är också att den som ansöker om spårbyte måste kunna styrka sin identitet med ett godkänt och giltigt pass, ett villkor som kan vara svårt för asylsökande att uppfylla.

Det ställs också omfattande krav på själva anställningen som ska ligga till grund för ett arbetstillstånd. Den som får avslag på sin asylansökan och ansöker om arbetstillstånd måste inte bara ha haft undantag från kravet på arbetstillstånd under asyltiden (så kallad AT-UND) utan också ha lyckats arbeta i minst fyra månader hos samma arbetsgivare, och det med anställningsvillkor som är minst på samma nivå som svenska kollektivavtal (eller vad som är brukligt inom branschen eller yrket i Sverige). Det handlar inte bara om lön i nivå med kollektivavtalet, utan också om olika försäkringar som trygghetsförsäkring vid arbetsskada och tjänstepensionsförsäkring. Lönen ska ha varit minst 13 000 kronor i månaden före skatt, och arbetsgivaren ska kunna garantera att anställningen fortsätter i minst tolv månader framåt (Migrationsverket 2022c).

Sedan systemet med spårbyte infördes i december 2008. Fram till och med 2021 ansökte totalt drygt 20 000 personer om spårbyte. Mindre än hälften, cirka 40 procent fick sin ansökan beviljad. (Riksrevisionen 2022, s.10). Under samma period (2009–2021) tog Sverige emot över 550 000 asylsökande. (SCB 2023). Det har alltså varit mycket svårt för asylsökande att göra ett spårbyte. Med Tidöavtalet blir det ännu svårare.

5 Undantaget regleras i 5 kap. 4 § utlänningsförordningen (2006:97). Undantaget gör det möjligt för en asylsökande att arbeta under tiden som asylansökan behandlas, och gör att den asylsökande eventuellt har möjlighet att uppfylla villkoren för ett spårbyte om asylansökan avslås (Riksrevisionen 2022). [<https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2022/sparbyte-i-migrationsprocessen---kontroller-och-uppfoljning/1.-inledning.html>]

Begränsning av rättigheter

SVÅRARE ATT SJÄLV VÄLJA BOSTADSORT

”Bosättningslagen/anvisningslagen bör ses över i fråga om viktningen av de faktorer som styr fördelningen av nyanlända samt att bostadssituationen i en kommun ska utgöra ytterligare en faktor. Lagen bör på sikt ska avskaffas och ersättas med en modell med ett större kommunalt inflytande.”

(Tidöavtalet 2022, s. 46)

Svenska politiker har länge, under såväl socialdemokratiskt styrda som borgerliga regeringar, strävat efter att begränsa nyanländas möjligheter att själva välja var de vill bosätta sig. Detta trots att det finns gott om evidens för att möjligheterna till integration är större om nyanlända får bosätta sig där de har kontakter som kan förmedla jobb, eller på en plats där deras yrkeskunskaper kan komma till användning. Bostaden är helt enkelt en viktig förutsättning för nyanländas integration.

I en översikt av den forskning som finns om (kommunala) insatser för att underlätta arbetsmarknadsinträdet för flyktingar och deras anhöriga, skriver tre forskare knutna till IFAU att ”[u]tplacering av flyktingar har haft negativa arbetsmarknadseffekter för de berörda. Det finns belägg för att en bosättningspolitik som tillämpats i många länder, däribland Sverige, som har gått ut på att placera ut flyktingar geografiskt (där flyktingen alltså inte själv bestämmer platsen för sitt första boende) har haft negativa arbetsmarknadskonsekvenser”.

Det som har förhindrat att dessa negativa konsekvenser har fått ännu kraftigare genomslag när det gäller integrationen av nyanlända, är att de nyanlända så småningom på egen hand har flyttat till platser där de har större möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden. De negativa arbetsmarknadskonsekvenserna, skriver IFAU:s forskare, ”har på sikt motverkats av att flyktingarna har flyttat till andra orter” (Englund, Forslund & Vikman 2022, s. 5).

I en studie som analyserar svaren på enkät från Boverket till alla 290 kommuner konstaterar forskare från Linköpings universitet, Uppsala universitet och Mittuniversitet att den nuvarande bosättningslagen innebär att nyanlända får

en mycket osäker boendesituation. Nyanlända som fått skydd i Sverige drabbas av en dubbel osäkerhet, med både tillfälliga uppehållstillstånd och tillfälliga boendelösningar (Holmqvist, Jutvik & Lidén 2022). Forskarna beskriver hur lokal bostadspolitik kan användas som ett verktyg för att upprätthålla, anpassa eller till och med förhindra en långsiktig bosättning av flyktingar på lokal nivå, framför allt genom att kommunen är restriktiv med att bygga hyresrätter. Eftersom flyktingar på grund av låga inkomster ofta är hänvisade till att bo i hyresrätt ”kan att hålla offentliga hyresfastigheter på en miniminivå också tolkas som en strategi för att hålla antalet mer otrygga hushåll i kommunen på ett minimum”, skriver forskarna. Det är framför allt rikare kommuner som använder sig av en sådan strategi, vilket gör att det finns ”en bristande matchning mellan möjligheterna att få ett tryggt boende och bra förutsättningar för integration” (Holmqvist, Jutvik & Lidén 2022). Ett ännu större kommunalt inflytande än i dag kan ytterligare försvåra för nyanlända att bosätta sig där de har störst chans till att integrera sig på arbetsmarknaden.

Trångboddhet är ett stort och ökande problem i Sverige. Vi är mest trångbodda i Norden: 16 procent av befolkningen bor trångt⁶ och 30 procent av utrikes födda i Sverige bor trångt. Trångboddhet har konsekvenser för integrationen. Till exempel kan det vara svårare för trångbodda att få ro att göra läxor eller plugga hemifrån (Listerborn 2018). Tidöavtalet innehåller dock inga åtgärder mot trångboddhet.

En folkräkning skulle kunna vara ett sätt att få djupare kunskap om boendesituationen för människor i Sverige. Kunskap som skulle kunna ligga till grund för en bostadspolitik som bygger bort trångboddheten. Tidöpartierna vill i stället använda en folkräkning för att kunna deportera fler.

SVÅRARE ATT GÖRA SIG FÖRSTÅDD NÄR RÄTTEN TILL TOLK OCH OFFENTLIGT OMBUD BEGRÄNSAS

”Den enskildes rättigheter under asylprocessen inte ska vara mer långtgående än vad EU-rätten fordrar, innebärande att t.ex. rätten till tolk, offentligt bekostat rättsligt biträde, bistånd eller ombud ska ses över.” (Tidöavtalet 2022, s. 34)

Redan sommaren 2022 presenterade Moderaterna i Region Stockholm förslaget att ta betalt för tolkstöd, vilket kritiserades starkt av bland annat Stockholms läkarförening. I stället för att spara pengar menar läkarföreningen att en begränsning av tolkstödet skulle göra vården både mer ineffektiv och mer ojämlig. Stockholms läkarförenings

⁶ Enligt Eurostat är ett hushåll trångbott om inte följande kriterier är uppfyllda: Ett rum för hushållet (ensamhushåll räknas som trångbodda om man bor i en etta där sovrum inte är skilt från vardagsrummet), ett rum per samboende par i hushållet, ett rum per ensamstående person 18 år och äldre, ett rum per två personer av samma kön 12–17 år, ett rum per två barn under 12 år. (SCB 2021).

vice ordförande Yvonne Dellmark menade att: ”Om man inte kan kommunicera kring vad som faktiskt är aktuella besvär, riskerar man att få en både dyr och ineffektiv vård som inte är patientsäker” (Jakbo 2022).

Att anhöriga får tolka när professionella tolkar inte finns tillgängliga är i dag förekommande, och något som kan tänkas öka om ekonomiskt utsatta asylsökande själva måste finansiera tolken. Detta leder till att barn (i ännu större grad) kan behöva tolka åt sina föräldrar och släktingar, och precis som tio fackföreningar inom vården skriver i DN debatt: ”Barn ska inte berätta för mamma att hon har cancer” (Eikers, m.fl. 2022). Att lägga ansvaret att förklara komplexa medicinska problem på ett barn är varken lämpligt för barnet eller rättssäkert; man har rätt att förstå vilka val och beslut man tar.

I dag tilldelas asylsökande ett kostnadsfritt offentligt biträde av Migrationsverket, man kan också önska ett specifikt biträde. Denne, samt en tolk, är sedan med genom hela asylprocessen och företräder den asylsökande samt informerar om hur processen går till (Asylrättscentrum u.å.). Att ha ett offentligt biträde är alltså grundläggande för att en nyanländ asylsökande utan kunskaper om svenska myndigheter och praktiker ska kunna gå igenom asylprocessen. I Tidöavtalet vill man dessutom försvåra denna process. ”I arbetet ska ingå att skärpa regler om bevisbörda och beviskrav enligt vad som är möjligt enligt EU-rätten. Det ska vara den sökandes skyldighet att styrka sin ansökan och identitet och rättsliga möjligheter att betrakta ansökningar som ogrundade ska fullt ut genomföras” (Tidöavtalet 2022, s. 34). Samtidigt som det ska bli svårare att göra sig förstådd ska alltså processen bli allt mer krävande för den sökande.

Som tidigare konstaterats är asylsökandes ekonomiska situation redan ansträngd, att då behöva betala för såväl offentligt biträde som tolk i varje möte med Migrationsverket och andra instanser blir en lyx få kommer att ha råd med.

SÄMRE TILLGÅNG TILL TANDVÅRD

”Utan att det påverkar rätten till tandvård som inte kan anstå ska de ekonomiska särregler som finns för tandvård för asylsökande och vissa personer utan uppehållstillstånd ses över med syfte att tas bort.” (Tidöavtalet 2022, s. 8)

Individer som kommer till Sverige för att söka asyl har rätt till akut sjuk- och tandvård, alltså vård som inte kan vänta. Asylsökande under 18 år har rätt till samma sjuk- och tandvård som andra barn som bor i Sverige.

Asylsökande som kommer till Sverige är inte en homogen grupp, men generellt vittnar tandvården om att vårdbehovet är stort hos både vuxna och barn (Socialstyrelsen 2016, s. 76). Framför allt uppmärksammas karies hos barn som ett

problem, men det råder även allmänt dålig munhälsa hos många nyanlända vuxna och de behöver ofta akuta åtgärder. Socialstyrelsen skriver att ”Det är svårare att skapa goda förutsättningar för vuxna i de berörda grupperna då de måste betala för vården och de ekonomiska förutsättningarna ser olika ut” (Socialstyrelsen 2016, s. 77). Dålig munhälsa utgör en risk för ohälsa i andra delar av kroppen, till exempel finns en förhöjd risk för diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar, stroke och cancer (Weilenmann 2017). Det innebär att sämre tillgång till tandvård inte bara får effekter för munhälsan, utan också riskerar att leda till att människor drabbas av allvarliga sjukdomar i andra delar av kroppen.

Ökad otrygghet i en tillfällig tillvaro

ENBART TILLFÄLLIGA TILLSTÅND

”Asylrelaterade uppehållstillstånd ska vara tidsbegränsade och institutet PUT ska utmönstras.” (Tidöavtalet 2022, s. 34)

Från och med den tillfälliga begränsningslag som annonserades på en presskonferens i november 2015 har regeln varit att uppehållstillstånd i Sverige till att börja med är tillfälliga. Innan dess var regeln det omvända: människor och familjer som beviljades asyl i Sverige fick i regel ett permanent uppehållstillstånd direkt.⁷

Enligt den utlänningslag som trädde i kraft den 1 juli 2021 beviljas flyktingar uppehållstillstånd i tre år och alternativt skyddsbehövande i 13 månader. Detta ligger långt under den genomsnittliga tillståndslängden i andra EU-länder, som är fem år för flyktingar och tre år för alternativt skyddsbehövande (Olseke 2021).

I en rapport från 2020 som jämför längden på uppehållstillstånd i EU varnar Röda Korset för att konsekvenserna av kortare uppehållstillstånd i Sverige kommer att bli ”ett stort humanitärt lidande, en ökad psykisk ohälsa och en försämrad etablering”. ”De slutsatserna kan vi dra”, skriver Röda Korset, ”efter att ha sett konsekvenserna av den tillfälliga lagen” (Olseke 2020).

Beskedet om att Tidöpartierna helt vill avskaffa permanenta uppehållstillstånd har skapat mycket oro (Habte & Hallberg 2022). Konkret innebär förslaget att människor med tillfälliga uppehållstillstånd kommer att behöva förnya dem tills de är behöriga att ansöka om svenskt medborgarskap, vilket är något som kommer att bli svårare, enligt förslag i Tidöavtalet (se avsnittet nedan).

Enligt Tidöavtalet ska regeringen ”Utreda och föreslå författningsändringar som

⁷ Principen om att människor som beviljas skydd i Sverige enbart kan få tillfälliga tillstånd till att börja med skrevs in i den nya utlänningslagen som ersatte den tillfälliga begränsningslagen den 1 juli 2021 (SFS 2021:765, Lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)).

gör det möjligt att återkalla uppehållstillstånd oaktat på vilken grund tillståndet meddelats, om denna inte längre är uppfylld” (Tidöavtalet 2022, s. 39). Personer som levt länge i Sverige och har sina liv här riskerar att mista sin rätt att vistas här, trots att de har ett permanent uppehållstillstånd.

En sådan omprövning var tidigare inte möjlig. För precis som migrationsminister Maria Malmer Stenergard (M) uttrycker det i en intervju i Sveriges Radio: ”Har man ett permanent uppehållstillstånd så är det betydligt svårare att återkalla ett sådant tillstånd” (Habte & Hallberg 2022). I stället ska dessa människor och familjer leva i ovisshet i ”minst 8 år” tills de eventuellt kan få ansöka om svenskt medborgarskap (Tidöavtalet 2022, s. 38), vilket är något som diskuteras utförligt i nästa avsnitt.

Att dra tillbaka ett permanent uppehållstillstånd skulle strida mot en viktig princip i den svenska förvaltningslagen, nämligen att gynnande beslut inte kan rivas upp (Ragnemalm 1992, s. 87). Om du en gång har beviljats bygglov, kan staten inte i efterhand kräva att du ska riva ditt hus.

Det är oklart om arbetskraftsinvandrare kommer att kunna beviljas permanent arbetstillstånd. I dag gäller samma regler för att få permanent uppehållstillstånd, oavsett vilket tillstånd du har haft tidigare. Migrationsverket sammanfattar villkoren så här: du ”uppfyller kraven för fortsatt uppehållstillstånd, har bott en viss tid med uppehållstillstånd i Sverige, kan försörja dig själv, lever ett skötsamt liv” (Migrationsverket 2021).

Innan den stora reformeringen av reglerna för arbetskraftsinvandring som gjordes 2008 var de allra flesta tillstånden permanenta (även om det även innan 2008 var möjligt att bevilja arbetstillstånd också för kortare perioder). Sedan 2008 är det första arbetstillståndet begränsat till maximalt två år. Därefter kan ytterligare ett uppehållstillstånd på maximalt två år beviljas. Den som har arbetstillstånd som arbetstagare och som uppfyller kraven för förlängt arbetstillstånd och har arbetat i Sverige i fyra år under de senaste sju åren kan ansöka om permanent uppehållstillstånd. Det krävs också att personen kan försörja sig själv och lever ett skötsamt liv (se avsnittet om ”bristande vandel” nedan) (Migrationsverket 2022d).

SVÅRARE ATT FÅ OCH BEHÅLLA SVENSKT MEDBORGARSKAP

”En ny utredning ska tillsättas för att ta fram ytterligare skärpta krav för att erhålla svenskt medborgarskap.” (Tidöavtalet 2022, s. 38)

Genom Tidöavtalet har SD, M, L och KD kommit överens om att utreda en rad förslag för att göra det svårare att få svenskt medborgarskap. Det handlar till exempel om ”återgång till en längre hemvisttid”: det ska ta ”minst 8 år” innan ”en utlänning i normalfallet ska komma i fråga för svenskt medborgarskap”. De vill också utreda krav

på ”ytterligare skärpta kunskaper om Sveriges samhälle och kultur” samt ”krav på egenförsörjning” för att komma i fråga för svenskt medborgarskap. Dessutom vill de utreda och föreslå ”skärpta krav på hederlig vandel som ett krav för medborgarskap”. Tidöpartierna vill också utreda införandet av någon form av ”lojalitetsförklaring” för den som vill bli svensk medborgare (Tidöavtalet 2022, s. 38).

Det finns omfattande forskning om hur möjligheten att få medborgarskap påverkar integrationen. Kan medborgarskap vara en katalysator för integration, eller ska medborgarskap betraktas som kronan på verket? Det kan vara svårt att isolera effekten av medborgarskap från andra faktorer som påverkar integrationen. En rad citerade studier använder sig av det faktum att man i schweiziska kommuner håller lokala folkomröstningar om att bevilja invånare medborgarskap. Forskarna kunde följa personer med liknande villkor i övrigt men som antingen precis vunnit ett medborgarskap i en sådan lokal folkomröstning, eller förlorat omröstningen med knapp marginal (Hainmueller, Hangartner & Pietrantuono 2017, se även Hainmueller m.fl. 2015 och 2019).

Forskarna konstaterade att de som fick schweiziskt medborgarskap kraftigt förbättrade sin långsiktiga integration, jämfört med dem som inte fick medborgarskap. Det handlade både om högre inkomster och högre politiskt deltagande. Effekten var starkare för medlemmar av mer marginaliserade invandrargrupper och för dem som vistats en kortare tid i Schweiz jämfört med dem som vistats längre i landet. Sammantaget ger studien stöd för, menar forskarna, att ”naturalisering är en katalysator för att förbättra den sociala integrationen av invandrare snarare än bara kronan på den avslutade integrationsprocessen”.

En studie av effekterna av att man i Tyskland minskade kraven på vistelsetid för att få medborgarskap visade att nyanlända gjorde större investeringar i färdigheter som var användbara i Tyskland, som språkkunskaper och yrkesutbildning. Särskilt kvinnors arbetsmarknadsanknytning förbättrades, med högre sysselsättningsgrad och tryggare anställningar. Effekterna kan dock bero på utgångsläget, Tyskland har traditionellt haft en mycket restriktiv medborgarskapspolitik. ”Snabbare tillgång till medborgarskap verkar vara ett kraftfullt politiskt instrument för att stärka ekonomisk integration i länder med traditionellt restriktiv medborgarskapspolitik”, sammanfattar forskarna studien (Gathmann & Keller 2018, egen översättning).

Kunskaper i svenska är viktigt för att kunna få jobb, och kraven på både muntliga och skriftliga språkfärdigheter har ökat över tid, även i lågkvalificerade yrken, enligt en rapport från SNS skriven av Stefan Eriksson, docent i nationalekonomi vid Uppsala universitet, och Dan-Olof Rooth, professor i nationalekonomi vid Institutet för social forskning vid Stockholms universitet (Eriksson & Rooth 2022).

Det finns, menar forskarna, ett betydande gap mellan utrikes föddas språkkunskaper och de kunskaper i svenska som krävs för att arbetsgivare ska betrakta dem som anställningsbara. I rapporten *God svenska – vägen till arbete för utrikes födda?* försöker forskarna svara på frågan om vilka åtgärder som kan användas för att minska avståndet mellan utlandsföddas svenskkunskaper och arbetsgivarnas krav på svensk-kunskaper vid rekrytering. ”Den viktigaste åtgärden”, skriver Eriksson och Rooth, ”är mer utbildning i svenska” (Eriksson & Rooth 2022). Kvaliteten på undervisningen måste också öka.

Det är alltså ”mer och bättre utbildning” som krävs för att höja utlandsföddas svenskkunskaper, enligt Eriksson och Rooth. De utesluter inte språktest, men ser det som en åtgärd för att minska arbetsgivares osäkerhet om huruvida den som söker jobb har en tillräckligt hög språknivå. ”Språktester är ett tänkbart verktyg men måste utformas på ett sätt så att arbetsgivare upplever dem som tillförlitliga”, skriver Eriksson och Rooth. En studie som undersökte effekten av införandet av ett språktest i Norge visade att en av tre arbetsgivare tycker att ett test ger tillräcklig information om skriftliga och muntliga kunskaper i norska. I ett experiment med fiktiva jobbansökningar var det dock ingen skillnad i sannolikheten att bli kallad till en anställningsintervju mellan sökande som skriver att de klarat testet och sökande som inte nämner testet i sin ansökan (Bjørnset m.fl. 2021, citerad i Eriksson & Rooth 2022, s. 100).

”En ytterligare fördel med språktest”, menar Eriksson och Rooth, ”är att den utlandsfödde själv får en signal om nivån på sina svenskkunskaper, vilket kan motivera till att delta i svenskutbildningar” (Eriksson & Rooth 2022, s. 15). De presenterar dock ingen evidens som visar på att språktester i sig förbättrar språkinläringen.

Den så kallade KLIVA-utredningen som hade i uppdrag att utreda hur den kommunala vuxenutbildningen i svenska för invandrare (SFI) kunde förbättras fokuserade också på åtgärder som skulle förbättra kvaliteten i själva undervisningen, som individuella studieplaner, bättre bedömningsmaterial för undervisningen och ökade behörighetskrav för lärare i SFI (SOU 2020:66).

Det är viktigt att påminna om att det också är väsentligt att ha tillräckliga språkkunskaper för att kunna utföra ett jobb. Fackförbundet Kommunal har uppmärksammat de problem som bristande språkkunskaper kan leda till inom äldreomsorgen i rapporten *Svenska språket – A och O inom äldreomsorgen* (Kommunal 2019). I maj 2022 gav den socialdemokratiska regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett nytt stöd för språkbedömning, för att kommuner och andra aktörer inom äldreomsorgen ska kunna genomföra språktester för anställda (Dagens Medicin 2022).

Richard Jomshof, SD:s tidigare partisekreterare som nu är ordförande i justitiekommittén, säger i en intervju i Aftonbladet att en fråga om utvisning alltid ska prövas när en person har utländskt medborgarskap. Richard Jomshof har även deklarerat att Sverigedemokraterna kan tänka sig att gå ännu längre: ”Vi har bland annat drivit frågan att om du har dubbla medborgarskap så ska det ena kunna rivas upp” (Rohwedder 2022). Det innebär att den som inte enbart har svenskt medborgarskap kan riskera att mista sin rätt att vistas i Sverige, trots att han eller hon inte har begått något brott, utan till exempel gör sig skyldig till ”bristande vandel” (Rohwedder 2022).

SVÅRARE FÖR FAMILJER ATT ÅTERFÖRENAS

”Rätten till familjeåterförening eller villkoren för anhöriga till den med uppehållstillstånd i Sverige på asylrelaterade grunder ska inte vara mer långtgående än vad som är föreskrivet som miniminivå för olika anknytningskategorier.”

”Anhöriginvandring till den som har uppehållstillstånd i Sverige ska inte tillåtas till en vidare krets eller med mer generösa villkor än vad som följer av EU-rätten.” (Tidöavtalet 2022, s. 34)

Enligt Tidöavtalet ska rätten till familjeåterförening ligga på EU:s lägsta nivå. Det kommer att förvärra en situation som redan är mycket allvarlig.

Nuvarande lagstiftning ställer redan krav som gör det svårt för familjer att få återförenas i Sverige. Exempelvis kan personer som beviljats tillfälligt uppehållstillstånd bara beviljas rätt till familjeåterförening om de, som Migrationsverket skriver på sin hemsida, ”bedöms ha välgrundade utsikter att beviljas uppehållstillstånd under en längre tid” (Migrationsverket 2022e).

Om ansökan om familjeåterförening inte kan lämnas in direkt, utan lämnas in efter tre månader, gäller strikta försörjningskrav: den som beviljats skydd måste kunna försörja både sig själv och sin familj samt ha en bostad av tillräcklig storlek och standard som hela familjen kan bo i tillsammans. Enligt Röda Korset utgör detta ”för många familjer ett oöverstigligt hinder när de ansöker om återförening” (Röda Korset 2022).

Röda Korset är tydliga i sitt ställningstagande: ”Begränsade möjligheter till familjeåterförening leder till sämre hälsa och försvårar och försenar etableringsprocessen” (Röda Korset 2023). Röda Korset skriver vidare:

Etableringsprocessen försvåras i väntan på familjeåterförening. Oron för vad som händer familjen, osäkerheten kring om eller när återförening kan ske och saknaden efter de anhöriga gör att familjemedlemmen som har fått skydd i Sverige ofta har svårt att finna en meningsfull tillvaro, planera för framtiden och koncentrera sig på språkinläring, utbildning och arbetsökande. Det allmänna hälsotillståndet påverkas dessutom många gånger negativt. (Röda Korset 2023)

I sitt remissvar på utredningen *En långsiktigt hållbar migrationspolitik* (SOU 2020:54) lyfter Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle (REMESO) att försörjningskrav också kommer att ha konsekvenser på arbetsmarknaden.

Det kommer att skapa ett tryck för att arbeta till vilket pris (lön) som helst. Konsekvenser av detta är dels en humankapitalförstöring, det vill säga utbildade kommer inte att kunna riskera att försöka konvertera sin utbildning och läsa svenska för att få liknande jobb i Sverige, utan kommer troligtvis att ta arbete som de är överkvalificerade för. Dels innebär det att investering i utbildning försvåras, med negativa konsekvenser för den enskilde och för Sverige. (Lundberg & Neergaard 2020, s. 17)

SVÅRARE ATT INVANDRA TILL SVERIGE FÖR ATT ARBETA RISKERAR ATT SKAPA FLER PAPPERSLÖSA

”Utgångspunkten ska vara att arbetstillstånd endast ska beviljas om det arbete till vilket arbetskraftsinvandring sker i normalfallet har en lönenivå motsvarande medianlönen.” (Tidöavtalet 2022, s. 35)

Med Tidöavtalet blir det svårare att invandra reguljärt till Sverige för att arbeta. Villkoren för den lagliga arbetsinvandringen skärps genom att den som söker sig till Sverige för att arbeta, bör ha ett arbete med en lönenivå som motsvarar medianlönen (33 200 kr/månad). I dag är gränsen 13 000 kr/månad vilket motsvarar gränsen för försörjningsstöd.

Det finns många anledningar att skärpa reglerna för arbetskraftsinvandring till Sverige. LO har varnat för att de nuvarande reglerna inte förmår förhindra att utländsk arbetskraft utnyttjas, och att de används för att dumpa löne- och arbetsvillkor på svensk arbetsmarknad sedan reglerna för arbetskraftsinvandring gjordes om i grunden av Alliansregeringen 2008 (se bl.a. LO 2013, se också Calleman och Herzfeld Olsson 2015).

Det är dock inte troligt att den typen av förbud för arbetskraftsinvandring till alla yrken med löner under medianlöner, som Tidöavtalet föreslår, är en effektiv åtgärd.

Enligt Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutsikter för hösten 2022 har Sverige ”historiskt hög brist på arbetskraft”. I samband med att arbetsmarknadsutsikterna

för 2022 och 2023 presenterades påminde Arbetsförmedlingen om att den historiskt höga bristen på arbetskraft inte påverkats av konjunkturedgången. Enligt Anders Ljungberg, enhetschef på Arbetsförmedlingen, är arbetsgivarna ”mer försiktiga att nyanställa” men, säger han, ”vi ser ingen tväribromsning som vi kunde göra inom delar av arbetsmarknaden under pandemin. Det kommer vara fortsatt stor efterfrågan på utbildad arbetskraft, inte minst inom vård och omsorg” (Arbetsförmedlingen 2022b).

Svårare att invandra reguljärt i kombination med en stor efterfrågan på arbetskraft riskerar att leda till att en större andel av efterfrågan möts med irreguljär arbetskraftsinvandring, alltså med arbetare som saknar tillstånd att arbeta i Sverige. De är en mycket utsatt grupp på arbetsmarknaden, och har till skillnad från arbetskraftsinvandrare med arbetstillstånd ingen möjlighet alls att integrera sig i Sverige.

EU håller just nu på att förhandla fram en ny migrationspakt. Migrationspakten kommer också att innehålla nya regler för arbetskraftsinvandring. Medlemsländerna är inte överens om hur de nya reglerna ska se ut, men klart är att Sverige inte längre har den pådrivande roll som vi tidigare har haft.

Konkret gäller förhandlingarna två direktiv. Målet är att göra det enklare för tredjelandsmedborgare att få arbetstillstånd, och ge arbetskraftsinvandrare från länder utanför EU rätt att byta både land de arbetar i och arbetsgivare. Ett viktigt mål är också att motverka utnyttjande av migrantarbetare genom att förbättra övervakningen av arbetskraftsinvandringen. Förändringarna gäller inte bara högkvalificerad arbetskraft, utan även låg- och medelkvalificerad.

Med Tidöavtalet går Sverige i motsatt riktning från EU:s föreslagna direktiv. ”I fråga om migration är Tidöavtalet ett rättsvidrigt dokument. Jag kommer använda alla medel jag har för att bekämpa det i Europaparlamentet”, säger Abir Al-Sahlani (C) till Arbetsvärlden (Von Scheele 2022).

Det finns av naturliga skäl ingen tillförlitlig statistik kring hur många som uppehåller sig i Sverige utan uppehållstillstånd. År 2018 beräknade Migrationsverket att det fanns ungefär 50 000 papperslösa i Sverige (Röda Korset 2019). Migrationsverket trodde då att ytterligare 42 000 skulle komma att gå under jorden under de närmaste fyra åren, inte minst på grund av införandet av tillfälliga uppehållstillstånd. Nu riskerar alltså antalet att öka ytterligare.

De papperslösa kommer att bli fler och mer utsatta. En rad förslag i Tidöavtalet handlar om att svenska myndigheter ska anmäla papperslösa. I avsnittet ”Anmälningssplikt: ett angiverisamhälle växer fram” beskriver vi vad den föreslagna anmälningssplikten kan innebära. I avtalet har Tidöpartierna bland annat kommit överens om att utreda möjligheten för myndigheter att kunna använda ”automatiserade läsare”, för att med

hjälp av biometriska data identifiera om någon saknar uppehållstillstånd. Detta skulle göra det mycket svårt, för att inte säga omöjligt, för människor som saknar uppehållstillstånd att söka skydd och stöd från svenska myndigheter.

Det är viktigt att påminna om att alla människor, oavsett om de har uppehållstillstånd eller befinner sig i ett land som papperslös, omfattas av grundläggande mänskliga rättigheter. Svenska myndigheter har alltså en skyldighet att skydda människors rättigheter, oavsett status.

Det samma gäller mänskliga rättigheter i arbetslivet: arbetstagare omfattas av Internationella arbetsorganisationen ILO:s grundläggande konventioner i egenskap av just arbetstagare, oavsett om de har uppehållstillstånd eller inte. Dessutom omfattas de av FN:s konvention om migrantarbetares rättigheter, som trädde i kraft 2003. Konventionen innehåller explicita skrivningar om att åtgärder mot irreguljär migration inte får försämra arbetstagares rättigheter gentemot sina arbetsgivare. Länder som tar emot migrantarbetare ska ”vidta alla lämpliga och effektiva åtgärder för att avskaffa sysselsättning på deras territorium av migrerande arbetstagare i en irreguljär situation, inklusive, när så är lämpligt, sanktioner mot arbetsgivare för sådana arbetstagare”. Men, står det i samma artikel, ”Migrerande arbetstagares rättigheter gentemot sin arbetsgivare till följd av anställning ska inte försämras av dessa åtgärder” (FN 1990, egen översättning).

Slutligen finns det anledning att påminna om insikter från den globala migrationsforskningen om hur en mer restriktiv migrationspolitik kan påverka förekomsten av irreguljära migranter eller papperslösa.

Ett omfattande forskningsprojekt vid Oxfords universitet om faktorer som påverkar den globala migrationen, *The Determinants of International Migration: A Theoretical and Empirical Assessment of Policy, Origin and Destination Effects* (DEMIG), avslutades 2019.

I en sammanfattning av projektet skriver forskarna att om det finns en grundläggande brist på överensstämmelse, alltså en *mismatch* mellan det som driver migrationen, som efterfrågan på lågkvalificerad arbetskraft i mottagarländer i kombination med bristande kontroller av arbetsgivare som anlitar migrantarbetare, eller våld och konflikter i kombination med lagliga vägar för asylsökande, kommer det ”sannolikt att översättas till en ökande förekomst av migranter som stannar trots att deras uppehållstillstånd har gått ut, samt fler irreguljära gränspassager” (de Haas m.fl. 2019). Läs: fler papperslösa.

ÖKAD OTRYGGHET NÄR BRISTANDE VANDEL BLIR GRUND FÖR UTVISNING

”Utred en möjlighet att utvisa en utländsk medborgares på grund av bristande vandel.” (Tidöavtalet 2022, s. 37)

I Tidöavtalet har SD och regeringspartierna enats om att *bristande vandel* ska vara ett skäl till utvisning. Enligt avtalet kan bristande vandel vara sådant som *”bristande regelefterlevnad, association med kriminell organisation, nätverk eller klan, prostitution, missbruk, deltagande i våldsbejakande eller extremistiska organisationer eller miljöer som hotar grundläggande svenska värden eller om det i övrigt föreligger otvetydigt konstaterade anmärkningar i fråga om levnadssättet”* (Tidöavtalet 2022, s. 37–38).

Om förslagen i Tidöavtalet förverkligas, kommer det inte bara bli svårare (eller för skyddsbehövande omöjligt) att få permanenta uppehållstillstånd. Tidöpartierna vill även göra det lättare att återkalla redan beviljade uppehållstillstånd. Mest uppmärksammat är att ett uppehållstillstånd ska kunna dras tillbaka på grund av *”bristande vandel”* (Tidöavtalet 2022, s. 37).

I den nuvarande utlänningslagen, som antogs av riksdagen i juli 2021, nämns inte ordet vandel. I stället används begreppet *”misskötsamhet”*. Enligt utlänningslagens 5 kap. 17 § kan ett uppehållstillstånd nekas om den som söker har gjort sig skyldig till brott, *”eller brott i förening med annan misskötsamhet”*. Enbart *”misskötsamhet”* kan alltså enligt gällande lagstiftning inte vara grund för att neka ett uppehållstillstånd.

17 § Vid prövningen av en ansökan om uppehållstillstånd enligt detta kapitel ska det, utom i fall som avses i 1, 2, 2 a, 2 d, 3 eller 4 §, särskilt beaktas om den sökande gjort sig skyldig till brott eller brott i förening med annan misskötsamhet. (SFS 2005:716)

Tidöpartierna har i olika sammanhang beskrivit begreppet vandel som något som ska *”återinföras”*. Men, som migrationsexperten Rickard Olseke påpekat, är det vandelsbegrepp som beskrivs i Tidöavtalet *”betydligt bredare än den som fanns innan den nuvarande utlänningslagen trädde i kraft 2006”* (Olseke 2022).

I 1989 års utlänningslag fanns det en bestämmelse om att uppehållstillstånd fick återkallas om en person *”handlat på ett sådant sätt att det finns allvarliga anmärkningar mot hans levnadssätt”* (2 kap. 11 §). Bakgrunden till bestämmelsen finns i regeringens proposition 1994/95:179 (s. 50–52). I publikationen *Utlänningslagen med kommentarer* konstaterar Gerhard Wikrén och Håkan Sandesjö att varken prostitution eller alkohol- och narkotikamissbruk torde kunna leda till att ett uppehållstillstånd skulle återkallas enligt den dåvarande bestämmelsen (Wikrén & Sandesjö 1995, s. 118–119).

En av dem som kritiserat användningen av misskötsamhet eller vandel som grund för utvisning är Anna Lundberg, som är professor i välfärdsrätt verksam vid Linköpings och vid Lund universitet. ”Hur ska man kunna bedöma om en person lever ett skötsamt liv när vi lever i en demokrati? Jag har svårt att se hur det inte ska leda till diskriminering, och hur det här ska fungera i praktiken i ljuset av det tolkningsutrymme som finns”, sa Anna Lundberg till Dagens Nyheter (Norberg 2022).

Att ”missbruk” också nämns som ett exempel på ”bristande vandel” har fått ett antal organisationer som arbetar med missbruksprevention och vård i olika former att reagera starkt. Så här skriver de i en artikel som publicerades i Altinget den 11 november 2022:

Vi som undertecknar den här artikeln representerar flera olika alkohol- och narkotikapolitiska synsätt, och våra analyser av vilka åtgärder som krävs för att motverka alkohol- och narkotikaproblem skiljer sig ibland åt. Men i detta fall är vi rörande överens. Att använda ”missbruk” – eller problem med alkohol eller andra droger som vi hellre skulle uttrycka det – som grund för att utvisa en människa från landet är helt förkastligt ur såväl ett medmänskligt som etiskt och rättssäkert perspektiv. Formuleringen ”bristande vandel” och de exempel som uppges visar snarare på en bristande kunskap om beroendeproblem, och en inhuman syn på människor i behov av stöd och vård.⁸ (Andreasson m.fl. 2022)

Om personer som säljer sex kan mista sitt uppehållstillstånd på grund av ”bristande vandel”, skulle det gå på tvärs mot den svenska sexköpslagstiftningen, som ju inte kriminaliserar prostitution. Tvärtom är utgångspunkten att prostituerade ska ses som brottsoffer. Detta är en utveckling som oroar många av de som arbetar med utsatta kvinnor. I en debattartikel i Aftonbladet skriver bland annat Sveriges Kvinnoorganisationer, Unizon samt Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige: ”Att våldsutsatthet läggs som grund för utvisning är orimligt. Orden ’bristande vandel’ bör aldrig användas för kvinnor vars kroppar säljs och utnyttjas, snarare bör det beskriva de män som väljer att begå dessa våldshandlingar” (Berglund et al. 2022).

”Man kan också diskutera om man sysslar med hedersrelaterat våld, eller tvinga på sina döttrar oskuldskontroller och slöja”, säger Richard Jomshof, SD:s tidigare partisekreterare som nu är ordförande i justitieutskottet, i en intervju med Aftonbladet. ”Det är frågor man kan diskutera att ta in i ett sånt förslag”, säger han (Rohwedder 2022). Att hedersrelaterat våld och förtryck kan få som konsekvens att

⁸ Undertecknarna kommer från Brukarföreningen Stockholm, Svensk förening för beroendemedicin, Föreningen Tryggare Ruspolitik, Nykterhetsrörelsens Scoutförbund, Skånes Brukarförening, Beroendecentrum Stockholm, Narkotikapolitiskt Center, IOGT-NTO, Hela människan, Ungdomens Nykterhetsförbund, RFHL (Hela Livet), Brukaranhörigas Riksorganisation, Ensamkommandes Förbund, Verdandi och Junis.

en hel familj mister sitt uppehållstillstånd i Sverige, kan göra det svårare för den som utsatts att anmäla övergrepp till socialtjänsten eller polisen.

UTVISNING UTAN ATT HA BEGÅTT BROTT

”En möjlighet att kunna utvisa gängkriminella som saknar svenskt medborgarskap utan att de dömts för brott ska utredas.”

”Personer som kan kopplas till organiserad kriminalitet ska tillföras till förutsättningar för utvisning enligt denna lag.” (Tidöavtalet 2022, s. 19–20)

Att bli utvisad utan att ha begått ett brott menar Civil Rights Defenders (2022) ”strider allvarligt mot rättsstatens grundprinciper om oskuldspresumtion”. Traditionellt är man oskyldig tills motsatsen bevisats, men denna princip ska alltså inte gälla enligt Tidöavtalet. Att bli utvisad, vilket ses som ett hårt straff, när ett brott inte ens begåtts är en farlig utveckling.

Redan i dag upplevs utvisningsbeslut som rättsosäkra. Asylkommissionen menar att det råder en misstroendekultur där ”hela processen verkar bygga på en misstanke om att den som söker asyl inte talar sanning” (Asylarkivet, s. 40). Och beslutet om utvisning kan skilja sig från fall till fall, trots liknande omständigheter (Asylarkivet, s. 53–70).

Att öka möjligheten att utvisa personer som inte är svenska medborgare är en fråga som ligger Sverigedemokraternas Richard Jomshof ”personligen varmt om hjärtat”, som han själv uttrycker det i en intervju i Aftonbladet (Rohwedder 2022). ”Har du utländskt medborgarskap så ska fråga om utvisning alltid prövas. Och begår du ett grovt brott så ska du ut. Du har inte i Sverige att göra. Det måste utredas ordentligt men det är det som är vår ingång.” Han lägger till att de förslag som ligger i Tidöavtalet bara är början: ”Men vi kan tänka oss att gå längre. Vi har bland annat drivit frågan att om du har dubbla medborgarskap så ska det ena kunna rivas upp” (Rohwedder 2022).

Integrationen i Sverige kommer alltså att ske under ett ökande hot om utvisning. Det gör både nyanlända och etablerade utrikes föddas tillvaro i Sverige mer osäker.

FLER KOMMER ATT HAMNA I LIMBO

En del personer som flytt till Sverige kan inte utvisas efter att ha nekats tillfälligt eller permanent uppehållstillstånd – trots att de kan tänka sig att återvända frivilligt. En orsak är att det tänkta mottagarlandet inte tar emot dem. Bland de här asylsökande finns exempelvis statslösa, som inte har medborgarskap i något land och därmed

saknar giltiga ID-handlingar och kan nekas inresa.

Utredningen om praktiska verkställighetshinder som lades fram i slutet av 2017 visade hur utlänningslagens utformning och Migrationsverkets allt striktare praxis har lett till att det i praktiken är närmast omöjligt att få praktiska verkställighetshinder erkända (SOU 2017:84, s. 101 och s. 45). Utredningen föreslog att personer vars utvisningar inte kan genomföras, trots att de medverkar till att genomföra utvisningen, oftare borde beviljas uppehållstillstånd i Sverige. Idag möjliggöra lagstiftningen uppehållstillstånd i sådana situationer, men den möjligheten använts mycket sparsamt.

Detta leder till att människor som de facto inte kan utvisas ändå får utvisningsbeslut. De tvingas leva utanför samhället utan rättigheter. Statslösa är särskilt drabbade av denna problematik.

Stigmatisering: signalpolitikens pris

Den här rapporten är ett försök att systematiskt gå igenom Tidöavtalets förslag kring integration, från förslag som handlar om mottagande av asylsökande, till integration på arbetsmarknaden och vägar till medborgarskap.

Rapporten visar att många av de förslag som finns i Tidöavtalet inte kommer att leda till bättre integration av nyanlända. Tvärtom visar både forskning och beprövad erfarenhet att förslagen snarare försvårar eller till och med förhindrar integration.

Det går inte att undgå intrycket av att de förslag som läggs fram framför allt handlar om signalpolitik: att skicka en signal till människor som överväger att ta sig till Sverige, eller som redan är här, att de inte är välkomna. Eller som författaren och debattören Agneta Pleijel skrev i Dagens Nyheter den 30 januari 2023: ”Så långt det går ska Sverige göras så ogästvänligt för utlänningar att de helst inte kommer hit och annars ger sig av härifrån” (Pleijel 2023).

Intrycket av att Tidöpartierna vill skicka signalen ”kom inte hit” förstärks av den internationella ”informationskampanj” som regeringen och Sverigedemokraterna presenterade i januari 2023. På en presskonferens berättade migrationsminister Maria Malmer Stenergard (M) och Henrik Vinge, SD:s gruppledare i riksdagen, att de bland annat kommer att skicka informationspaket till utlandsmyndigheter och gå ut i utländsk media med syftet att förmedla Sveriges hårdare migrationspolitik (Regeringen 2023).

Det är visserligen, som den statliga utredningen migrationskommittén (SOU 2020:54) konstaterade i sitt slutbetänkande, ”svårt att relatera ökning eller minskning av antalet asylsökande till någon enskild, isolerad faktor som t.ex. längden på uppehållstillstånd för skyddsbehövande, rätten till anhöriginvandring, försörjningskrav eller nyanländas tillträde till socialförsäkringssystemet”. Men, skriver migrationskommittén, ”[a]v stor vikt är sannolikt vilken övergripande bild som sprids av Sverige som mottagande land” (Migrationskommittén 2020, s. 374).

Mycket tyder på att signalpolitik fungerar. (Se också t.ex. Gammeltoft-Hansen 2017

som studerat det danska exemplet av det han kallar *negative nation branding*.)

Att Sverige erbjuder sämst villkor för flyktingar från Ukraina i hela Norden kan ha påverkat hur många ukrainare som sökt sig hit; sett till befolkningens mängd tar Sverige nämligen emot minst antal ukrainska flyktingar i Norden (UNHCR 2023). Exempelvis har Sverige lägst dagersättning i Norden, 195 euro i månaden om man bekostar mat själv, jämfört med Finlands 323 euro för samma utgifter (Nordiska ministerrådet 2022, s. 6). Jämfört med övriga nordiska länder har inte ukrainska flyktingar i Sverige rätt till språkundervisning (SFI) eller sjukvård som inte är akut. Barn har rätt till samma sjukvård som svenska barn, de har dock inte skolplikt vilket ukrainska barn har i Danmark, Island och Norge. I Danmark och Norge har man dessutom erbjudit barnen undervisning på deras modersmål tills de kan delta i ordinarie undervisning (Nordiska ministerrådet 2022).

Men signalpolitiken har ett pris.

För Sveriges anseende i världen. Det är skamligt att människor på flykt undan Putinregimens anfälls krig tas emot med armbågen i Sverige, och får så lite stöd att de tvingas leva på allmosor.

Signalpolitiken har också ett pris i form av försämrade integration. Integration handlar om att investera i människors resurser, vilja och företagsamhet, för att de på sikt ska kunna både bygga sig ett liv för sig själva och sina familjer och bidra till det svenska samhället. Framtunga investeringar lönar sig bäst: att så snabbt som möjligt få möjlighet till bra svenskundervisning, kunna bosätta sig där jobben finns, och få hjälp att få fotfäste på arbetsmarknaden.

Om investeringarna uteblir kommer integrationen att fungera sämre: ta längre tid, kanske aldrig bli lika bra.

Om fokus till och med är att med vilja göra livet så svårt som möjligt för nyanlända och för andra invandrade, riskerar kostnaderna att bli mycket höga.

FLER INRE UTLÄNNINGSKONTROLLER OCH ÖKAD RISK FÖR DISKRIMINERANDE ETNISK PROFILERING

”Vidta åtgärder för att integrera och prioritera arbetet med inre utlänningskontroller i polisens löpande verksamhet.” (Tidöavtalet 2022, s. 33)

Inre utlänningskontroller är en del av migrationspolitiken och en del av upprätthållandet av reglerad invandring till Sverige. Inre utlänningskontroller syftar till att identifiera utlännings som saknar rätt att vistas i Sverige. Hur och var de inre utlänningskontrollerna genomförs har dock en stor påverkan även på människor som

har uppehållstillstånd i Sverige.

Den förra regeringen tillsatte en utredning för att undersöka utökade befogenheter för Polismyndigheten. Bland annat rör det sig om utökade möjligheter att bedriva kamerabevakning, genomföra inre utlänningskontroller samt att göra ingripanden i brottsförebyggande syfte (SOU 2021:92, s. 255–256).

Genom Tidöavtalet har SD, M, KD och L kommit överens om att ”Förslag i SOU 2021:92 om effektivare åtgärder för att bl.a. utföra bevakning och inre utlänningskontroller i gränsområden ska genomföras”.

Men Tidöavtalet går längre än så. I avtalet har Tidöpartierna kommit överens om att inre utlänningskontroller ska bli ännu mer repressiva, och mer fysiska. Tidöpartierna vill ”[i]nföra en förstärkt möjlighet till att omhänderta och tömma digitala media, kroppsvisitation, undersökning av bagage vid inre utlänningskontroll. Möjlighet att ta DNA-prov vid inre utlänningskontroll bör utredas” (Tidöavtalet 2022, s. 32).

Människor som stoppas i en inre utlänningskontroll ska få sin mobil beslagtagen och tömd, utsättas för kroppsvisitation och tvingas lämna DNA-prov. Det handlar om kontroller som ska genomföras inne i samhället, i människors bostadsområden, vid spärrarna i tunnelbanan. Människor kommer att bli stoppade utanför Ica och vid busshållplatsen, när de är på väg till skolan, jobbet eller den där avgörande anställningsintervjun.

Den här typen av repressiva kontroller riskerar att ytterligare fördjupa Sveriges redan omfattande problem med etnisk diskriminering. Etnisk diskriminering, alltså när någon diskrimineras på grund av sin etniska tillhörighet, är en av de sju diskrimineringsgrunderna (DO 2022a). ”I synnerhet är det synliga etniska minoriteter som utsätts och riskerar att utsättas”, konstaterar DO (2022b).

I en rapport framtagen av Civil Rights Defenders i samarbete med Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet beskriver kriminologen Leandro Schclarek Mulinari hur den svenska polisen utsätter människor för diskriminerande etnisk profilering (Schclarek Mulinari 2017). Det är ofta grupper som redan har lågt förtroende för polisen som utsätts för etnisk profilering. Det är samtidigt grupper som löper högre risk än andra att utsättas för brott. Den här gruppen är alltså, enligt Schclarek Mulinari, både överkontrollerad och underbeskyddad (Derblom Jobe 2021).

Den stigmatisering som riskerar att göra att fler människor utsätts för etnisk diskriminering förstärktes av att statsministern deklarerade att ”vårt enskilt största svenska ekonomiska och sociala problem beror på stor invandring” i regeringsförklaringen den 18 oktober 2022.

I inledningen till rapporten *Tidöavtalet och barnrätten – en översiktlig analys* skriver barnrättsorganisationen Rädda Barnen så här:

Rädda Barnen befarar att Tidöavtalet i sin helhet kommer att leda till ökad stigmatisering hos barn med visst ursprung eller som bor i vissa delar av landet. Vi har under de senaste åren mött en ökad öppen rasism och diskriminering i samhället av vissa grupper, där barn redan innan Tidöavtalet har vittnat om vad de möter i skolan, på fritiden och i samhället. Vi är oroad över att detta ska öka än mer. Vi är också oroad över en ökad polarisering och segregation av barn. Detta hör inte hemma i ett demokratiskt samhälle, och vi är djupt oroad över vilka konsekvenser det får för alla barn som växer upp i Sverige i dag. (Rädda Barnen 2022, s. 1)

ANMÄLNINGSPLIKT: ETT ANGIVERISAMHÄLLE VÄXER FRAM

”Lämna förslag till en ordning med informationsutbyte och anmälningsplikt mellan Polisen och myndigheter som kan antas komma i kontakt med personer som befinner sig illegalt i landet. Kommuner och myndigheter ska vara skyldiga att informera Migrationsverket och Polismyndigheten när de kommer i kontakt med personer som vistas i Sverige utan tillstånd.” (Tidöavtalet 2022, s. 33)

”Utreda och vid behov föreslå författningsändringar om att biometriska uppgifter om utlänningar, främst fingeravtryck och bild, där det är lämpligt ska kunna kontrolleras vid kontakt med myndigheter, genom automatiserade läsare, antingen mot innehavarens identitetshandlingar, eller mot en central databas.” (Tidöavtalet 2022, s. 32)

I november 2022 frågade tidningen Arbetet migrationsminister Maria Malmer Stenergard vilka som ska omfattas av anmälningsplikten. Frågan ska utredas, var hennes svar. Richard Jomshof, Sverigedemokratisk ordförande i Justitiekottet, hade dock redan svaret färdigt: ”Alla offentliganställda.” Jomshof medger att det kan finnas situationer där en anmälningsplikt skulle strida mot ”ömmande värden”. När tidningen Arbetet frågar vad ”ömmande värden” är svarar han ”generellt sett fara för liv och hälsa” (Frisk 2022).

Om ”alla offentliganställda” omfattas, handlar det om att yrkesgrupper som bibliotekarier, lärare och förskollärare, vårdpersonal och socialarbetare blir skyldiga att ta reda på om låntagare, elever, barn på förskolan, patienter och hjälpsökande har uppehållstillstånd.

Detta kommer att ha svåra mänskliga konsekvenser för alla som lever i Sverige utan tillstånd.

Till exempel kommer klyftorna i tillgången på vård att öka, varnar Röda Korset. Röda Korset erbjuder vård till papperslösa på sina mottagningar, och menar att många nu kommer att dra sig för att söka vård av rädsla för att bli angivna (Röda Korset 2022).

”Konsekvensen kan bli att människor av rädsla undviker att söka vård. Blir det verklighet kan vi komma att se människor som lever med obehandlade sjukdomar och riskerar allvarliga konsekvenser”, säger Ulrika Wickman, avdelningschef för Hälsa och vård på Svenska Röda Korset till tidningen Arbetsvärlden (Bäckman Lägerdal 2022).

De som får uppehållstillstånd och ska påbörja sin integration i Sverige efter en period av papperslöshet kommer alltså att ha sämre hälsa än tidigare.

En anmälningsplikt för offentliganställda skulle inte enbart drabba människor som saknar uppehållstillstånd, utan också deras anhöriga: den som lever tillsammans med en papperslös person, papperslösas barn.

Det kommer dessutom att drabba människor har uppehållstillstånd eller är svenska medborgare men som på grund av sitt utseende pekats ut som potentiella papperslösa: de kommer att tvingas redovisa sin rätt att vistas i Sverige när de ska låna en bok på biblioteket, när de sitter i klassrummet, när de söker vård eller hjälp från socialtjänsten.

Det är troligt att detta kraftigt kommer att påverka nyanlända och andra invandrades relation till svenska myndigheter. Inte minst eftersom gränserna mellan att ha lagligt tillstånd att vistas i Sverige, och att inte ha det, riskerar att suddas ut: vilken status har en person i väntan på att ett uppehållstillstånd ska förnyas? En person som söker hjälp mot en anklagelse om ”bristande vandel”?

Det kommer också att påverka invandrades situation i stort.

Det kommer dessutom att påverka resten av samhället. Anmälningsplikten måste ses som en del av den övergripande ambition som kommer till uttryck i Tidöavtalet: att minimera invandringen till Sverige, deportera så många människor som möjligt, och att tvinga resten att antingen leva som papperslösa eller assimileras. För att den här ambitionen ska kunna förverkligas måste hela samhället engageras: polisen, skolan, socialtjänsten.

Sammanfattningsvis: Sverige är bra på integration – Tidöavtalet gör oss sämre

Den här rapporten är inte en utvärdering av integrationen av människor som invandrat till Sverige. Sådana utvärderingar har gjorts av forskare, myndigheter, statliga utredningar och internationella organisationer som OECD. Den övergripande bilden är att integrationen fungerar allt bättre i Sverige. Allt är inte bra, så klart, men vi blir alltså bättre över tid.

Enligt MIPEX, ett index som kartlägger och jämför integrationspolitiska åtgärder i 56 länder⁹ är Sverige en av de tre bästa länderna i världen på integrationspolitik. Vårt index i den senaste undersökningen (MIPEX 2020) är 86, medan genomsnittet för de 56 jämförda hög- och medelinkomstländerna är 49.

Att vara bra på integrationspolitik är inte det samma som att vara bra på integration. Men faktum är att Sveriges politik också har varit mycket framgångsrik.

Sverige är bra på att integrera utrikes födda på arbetsmarknaden. En studie från Nordiska ministerrådet har jämfört hur asylsökande som kom till Sverige, Norge och Danmark mellan 2008 och 2019 integrerades på arbetsmarknaden (Hernes m fl 2022). Studien visar att Sverige hade ett bättre utfall än Danmark, och presenterar i paritet med Norge. Detta trots att Sverige tagit emot fler asylsökande i förhållande till vår befolkning än både Danmark och Norge. Det verkar inte finnas något enkelt samband mellan större asylinvandring och sämre integration som många debattörer ofta vill ge sken av.

9 MIPEX jämför integrationspolitiken i 56 länder på fem kontinenter, inklusive alla EU:s medlemsstater (inklusive Storbritannien), andra europeiska länder (Albanien, Island, Nordmakedonien, Moldavien, Norge, Serbien, Schweiz, Ryssland, Turkiet och Ukraina), asiatiska länder (Kina, Indien, Indonesien, Israel, Japan och Sydkorea), nordamerikanska länder (Kanada, Mexiko och USA), sydamerikanska länder (Argentina, Brasilien, Chile) och Australien och Nya Zeeland i Oceanien. MIPEX tas fram av tankesmedjorna CIDOB och Migration Policy Group tillsammans med ett 50-tal partners och med finansiering från bl a EU. [refrens till <https://www.mipex.eu/who-produces-mipex>]

Även utvecklingen över tid inom Sverige visar att asylinvandrare kommer i jobb på kortare tid än tidigare. Enligt data från SCB var hälften av de som kom 2012 i arbete fem år senare. För gruppen som kom 2007, alltså tio år tidigare, tog det nio år innan över hälften var i arbete. (Söderström 2018).

Stiftelsen The Global Village (2022) har i sex olika rapporter tittat på hur situationen ser ut för personer med bakgrund i de länder som Sverige haft störst asylinvandring från. Jämfört med 2013 hade andelen självförsörjande 2019 ökat betydande för samtliga ursprungsländer, med undantag för svensksyrier. Även om ökningen sker från relativt låga nivåer tyder resultaten på att etableringen på arbetsmarknaden snabbt förbättras.

Sverige är inte bara bra på integrationspolitik, vi lyckas också ganska bra med integrationen i praktiken. Och det går bättre och bättre. Sedan 2005 har andelen sysselsatta ökat i hela befolkningen, även bland utrikes födda. Sysselsättningen minskade något under pandemin, men bland utrikes födda män är den nu lika hög som den var bland inrikes födda män år 2005 (Åslund 2022).

I jämförelse med andra OECD-länder utmärker sig Sverige genom att vi har större skillnad i sysselsättning mellan infödda och invandrare. Det beror dock framför allt på att vi har en så hög sysselsättning bland den inrikes födda befolkningen, och på att vi har en högre andel flyktinginvandrare än andra OECD-länder. Arbetskraftsinvandrare kommer ju för att arbeta från dag ett, medan flyktinginvandrare söker sig till Sverige för att få skydd och inte primärt för att deras kompetens efterfrågas på svensk arbetsmarknad. Det är därför naturligt att en högre andel flyktinginvandring leder till en långsammare integration på arbetsmarknaden.

I studier som jämför Sverige med andra OECD-länder finns ett återkommande mönster: integrationen går långsamt till en början, men är bättre än i andra länder över tid ”Anställningen av flyktingarna ökar under efterföljande år i olika takt mellan länder: snabbt så i Australien, Sverige och Norge, men mer blygsamt i Danmark, Tyskland och Finland. I vissa länder, som Sverige och Kanada, verkar flyktingar mest minska sysselsättningsklyftan med andra invandrare efter ett decennium i landet, medan skillnaden är stor och stabil i andra som Norge och Finland den här perioden.” (Brell, Dustmann & Preston 2020, s. 103).

SKÄRPSTA KRAV PÅ ASYLSÖKANDE OCH NYANLÄNDA – INTE PÅ BÄTTRE INTEGRATIONSPOLITIK

”Att införa en kravbaserad integrationspolitik” (Tidöavtalet 2022, s 29).

Ökande krav på asylsökande och nyanlända löper som en röd tråd genom Tidöavtalets förslag. Asylsökande och nyanlända ska pressas att snabbare lära sig

svenska, börja arbeta och anpassa sig till det svenska samhället. Tidöavtalet innehåller däremot nästan inga krav på de myndigheter och institutioner som möter de asylsökande.

”Subventionerade anställningar inom den privata sektorn”, det är den mest effektiva arbetsmarknadspolitiska åtgärden, konstaterar Lars Calmfors vid IFN och Nora Sánchez Gassen vid nordiska forskningsinstitutet NordRegio i en sammanfattande analys av integrationen av invandrare på arbetsmarknaderna i Norden (Calmfors & Sánchez Gassen 2019, s. 2). Åtgärder som i utvärderingar har visat sig vara de mest effektiva, som subventionerade anställningar, lyser med sin frånvaro i Tidöavtalet.

I dag är två miljoner svenskar födda utomlands. I Stockholm handlar det om en tredjedel av befolkningen, i Göteborg 26 procent, i Malmö 22 procent. Men politiken som läggs fram i Tidöavtalet kommer inte bara att påverka människor som invandrat till Sverige.

Den kommer att påverka alla.

Alla som inte vill vara delaktiga i det angiverisamhälle som den föreslagna ”anmälningsplikten” innebär. Alla som inte vill jobba på en arbetsmarknad där hundratusentals människors allt osäkrare villkor pressar ner arbetsvillkor och löner. Alla som inte vill leva i det slutna, misstänksamma, fördomsfulla samhälle som Tidöavtalet skriver fram.

Referenser

Andreasson, S. m. fl. (2022). Inhumant att kalla ”missbruk” för bristande vandel. *Altinget*, 11 november. <https://www.altinget.se/artikel/inhumant-att-kalla-missbruk-for-bristande-vandel>

Arbetsförmedlingen (2022b) Hur kan utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden förbättras? Presentation av Eva Samakovlis, Arbetsförmedlingen. http://ilerasvenska.se/files/PP-bilder/ilera1dec2022_evapdf.pdf

Arbetsförmedlingen (2022b). *Historiskt hög brist på arbetskraft*. <https://news.cision.com/se/arbetsformedlingen/r/historiskt-hog-brist-pa-arbetskraft,c3684068> [2022-12-15]

Asylkommissionen (2023). Om Asylkommissionen. <https://asylkommissionen.se/about/> [2023-01-28]

Asylrättscentrum (u.å.). *Så fungerar asylprocessen*. <https://sweref.org/asylprocessen-2/> [2023-01-23]

Bengtsson, S. (2022). Nya siffror: Lönegolv riskerar halverad arbetskraftsinvandring. *Svenskt Näringsliv*, 30 november. https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/utbildning/nya-siffror-klubbat-lonegolv-riskerar-halverad-arbetskraftsinvand_1193284.html

Berglund, C. m. fl. (2022). Kvinnogrupper: Utvisa prostituerade är att straffa brottsoffren. *Aftonbladet*, 17 oktober. <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/MoonM0/kvinnogrupper-utvisa-prostituerade-ar-att-straffa-offren>

Boverket. (2008). *Asylsökandes eget boende, EBO, en kartläggning* (Rapport 2001-3490/2008). https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2008/asylsokandes_eget_boende_ebo_3.pdf

Brell, C., Dustmann, C.& Preston, I. (2020). The Labor Market Integration of Refugee Migrants in High- Income Countries. *Journal of economic perspectives*, 34(1), ss. 94-121. DOI: 10.1257/jep.34.1.94

Bäckman Lägerdal, L. (2022) ”Alla sjuksköterskor skulle vägra att anmäla papperslösa” *Arbetsvärlden*, 3 november. <https://www.arbetsvarlden.se/alla-sjukskoterskor-skulle-vagra-att-anmala-papperslosa/>

Calleman, C. & P. Herzfeld Olsson (2015). *Arbetskraft från hela världen: Hur blev det med 2008 års reform?* Delmi 2015:9. <https://www.delmi.se/publikationer/rapport-och-pb-2015-9-arbetskraft-fran-hela-varlden/>

Calmfors, L. & Sánchez Gassen, N. (2019) *Integrating Immigrants into the Nordic Labour Markets: An Overall Perspective*. Nordiska ministerrådet. <https://nordregio.org/wp-content/uploads/2019/05/FINAL-PB-Calmfors-and-Sanchez-Gassen.pdf>

Civil Rights Defenders (2022) *Tidögranskningen. En rättighetsbaserad granskning av Tidöavtalet*. https://crd.org/wp-content/uploads/2022/10/Civil-Rights-Defenders_Tidogranskningen.pdf

Dagens Medicin (2022) Språktester på väg inom äldreomsorgen, 6 maj. <https://www.dagensmedicin.se/alla-nyheter/kommunal-halsa/spraktester-pa-vag-inom-aldreomsorgen/>

Derblom Jobe, M. (2021) Han vill se lex-system för incidenter med poliser. SVT, 2 juni. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/han-vill-se-lex-system-for-incidenter-med-poliser>

Dir. 2019:32. *Den framtida svenska migrationspolitiken*. <https://www.regeringen.se/4ada6b/contentassets/f0bd496371bb4a8f9ad010b701aba932/den-framtida-svenska-migrationspolitiken-dir.-2019-32.pdf>

Diskrimineringsombudsmannen (DO) (2022a). *Diskrimineringsgrunder*. <https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder> [2022-12-13]

Diskrimineringsombudsmannen (DO) (2022b). *Etnisk profilering*. <https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder/etnisk-tillhorighet-en-av-diskrimineringsgrunderna/etnisk-profilering> [2022-12-11]

Eikers, m fl. (2022) Barn ska inte berätta för mamma att hon har cancer, *Dagens Nyheter*, 21 oktober. <https://www.dn.se/debatt/barn-ska-inte-beratta-for-mamma-att-hon-har-cancer/>

Engdahl, M., Forslund, A. & Vikman, U. (2022). (Kommunala) insatser för att underlätta arbetsmarknadsinträdet för flyktingar och deras anhöriga. Policy Brief 2022:10. <https://www.delmi.se/publikationer/policy-brief-2022-10-kommunala-insatser-for-att-underlatta-arbetsmarknadsintradet-for-flyktingar-och-deras-anhoriga/>

Engdahl, M., Rosenqvist, O. & Åslund, O. (2022). *Förlorad tid eller förberedelser för integration? Om betydelsen av handläggningstiden för asylärenden*. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU). <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2022/r-2022-01-forlorad-tid-eller-forberedelser-for-integration.pdf>

Eriksson, S. & Rooth, D-N. (2022). *God svenska – vägen till arbete för utrikes födda?* SNS. <https://sns.se/cdn.triggerfish.cloud/uploads/2022/10/god-svenska--vagen-till-arbete-for-utrikes-fodda.pdf>

Esaiasson, P. & Sohlberg, J. (2018). *Asylsökandes möte med Sverige. Lärdomar från en panelundersökning* (Rapport 2018:8). Delmi. <https://www.delmi.se/publikationer/rapport-och-pb-2018-8-asylsokandes-mote-med-sverige/>

Frisk, M. (2022). Richard Jomshof (SD): Alla yrkesgrupper kan omfattas av kravet att anmäla papperslösa. *Arbetet*, 25 november. <https://arbetet.se/2022/11/25/richard-jomshof-sd-alla-yrkesgrupper-kan-omfattas-av-kravet-att-anmala-papperslosa/>

Försäkringskassan. (2023). *Ersättning för dig som deltar i etableringsprogrammet hos Arbetsförmedlingen*. <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/arbetssokande/ersattning-for-dig-som-deltar-i-etableringsprogrammet-hos-arbetsformedlingen> [2023-01-27]

Gammeltoft-Hansen, T. (2017). "Refugee Policy As 'Negative Nation Branding': The Case of Denmark and the Nordic" (January 10, 2017). Revised version published in *Danish Foreign Policy Yearbook*, 2017. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3902589>

Gathmann, C. & Keller, N. (2018). Access to Citizenship and the Economic Assimilation of Immigrants. *The Economic Journal*, 128(616), ss. 3141–3181. <https://doi.org/10.1111/eoj.12546>

The Global Village. (2022). *Faktarapporter & opinionsundersökningar* <https://theglobalvillage.se/rapport/> [2023-02-06]

Habte, R. & Hallberg, J. (2022). Skrotning av permanenta uppehållstillstånd skapar oro: "Jättejobbigt". *Sveriges Radio*, 3 december. <https://sverigesradio.se/artikel/kannsjattejobbigt-oro-over-planerna-att-skrota-permanenta-uppehallstillstand>

Hainmueller, J., Hangartner, D. & Pietrantuono, G. (2015). Naturalization fosters the long-term political integration of immigrants. *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*. 112(41), ss. 12651-12656. <https://www.pnas.org/doi/full/10.1073/pnas.1418794112>

Hainmueller, J., Hangartner, D. & Pierrantuono, G. (2017). Catalyst or Crown: Does Naturalization Promote the Long-Term Social Integration of Immigrants?

American Political Science Review, 111(2), ss. 256 - 276. <https://doi.org/10.1017/S0003055416000745>

Hainmueller, J., Hangartner, D. & Pierrantuono, G. (2019). The Effect of Citizenship on the Long-Term Earnings of Marginalized Immigrants: Quasi-Experimental Evidence from Switzerland. *Science Advances*, 5(12). <https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.aay1610>

Hernes, V., Bolvig I. & Liljeberg L. (2022). *Scandinavian integration policies for refugees – An updated comparative analysis of qualification and labour-market integration outcomes*. (TemaNord 2022:534) Nordiska ministerrådet. <http://dx.doi.org/10.6027/temanord2022-534>

Hernes, V., Nielsen Arendt, J., Andersson Joona, P. & Rose Tronstad, K. (2020) *Nordic integration and settlement policies for refugees* (Nord 2020:026) Nordiska ministerrådet. <https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2020/04/Nordic-integration-and-settlement-policies-for-refugees.pdf>

Holmqvist, E., Jutvik, K. & Lidén, G. (2022). Resilience in Local Housing Policy?: Liberal or Restrictive Policy Stances Among Swedish Municipalities Following the Great Migration in the Summer of 2015; *Front. Polit. Sci.* <https://doi.org/10.3389/fpos.2022.885892>

Højsgaard Andersen, L., Dustmann, C. & Landersø, R. (2019). *Lowering Welfare Benefits: Intended and Unintended Consequences for Migrants and their Families* (CDP 05/19). Centre for Research & Analysis of Migration (CReAM). https://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_05_19.pdf

Förenta Nationerna (FN). (1990). *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*. www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-protection-rights-all-migrant-workers

Jacobsson, H. (2022). Kristersson om klimatkritiken: Tar ganska lätt på den. *Dagens Nyheter*, 25 november. <https://www.dn.se/sverige/kristersson-om-klimatkritiken-tar-ganska-latt-pa-den/>

Justitieombudsmannen (JO). (2022). ”Migrationsverkets handläggningstider är fortfarande för långa” [Pressmeddelande] 13 december. <https://www.jo.se/sv/Om-JO/Press1/Presskatalog/Migrationsverkets-handlaggningstider-ar-fortfarande-for-langa/>

Justitieombudsmannen (JO). (2021a). ”Långa handläggningstider hos Migrationsverket”. [Pressmeddelande] 21 januari. <https://www.jo.se/sv/Om-JO/Press1/Presskatalog/Langa-handlaggningstider-hos-Migrationsverket/>

Justitieombudsmannen (JO). (2021b). ”Granskning av Migrationsverkets handläggningstider (asylärenden)” dnr 2079-2019, 2878-2019. <https://www.jo.se/PageFiles/32223/2079-2019.pdf>

KLIVA-utredningen (2020). *Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk* (SOU 2020:66). Utbildningsdepartementet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/12/sou-202066/>

Kulturdepartementet (1993). *Mottagande av asylsökande m.m.* (Regeringens proposition 1993/94:94). Regeringskansliet. <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/mottagande-av-asylsokande-mm-prop-19939494-GH0394/html>

Listerborn, C. (2018). *Bostadsjämlighet – röster om bostadsnöden*. Stockholm: Premiss förlag.

LO (2013). *Fusk och utnyttjande – om avregleringen av arbetskraftsinvandringen*. https://www.lo.se/start/lo_fakta/fusk_och_utnyttjande_om_avregleringen_av_arbetskraftsinvandringen

Lundberg, A. & Neergaard, A. (2020). *Remissyttrande En långsiktigt hållbar migrationspolitik* (SOU 2020:54). <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1507717/FULLTEXT01.pdf>

Läkare utan gränser. (2016). *Ett liv i limbo - En överblick av Läkare utan Gränser psykosociala stöd till asylsökande i Skaraborg*. <https://lakareutangranser.se/sites/default/files/media/rapport-ett-liv-i-limbo-msf.pdf>

Löfbom, E. (2018). *Lönar sig arbete 2.0? - En ESO-rapport om nyanlända*

(Rapport 2018:2). Regeringskansliet, Finansdepartementet. https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2016/12/2018_2-L%C3%B6nar-sig-arbetet-2_0.pdf

Magnusson, K. (2018). *När kommunen inte vill - En analys av bosättningslagen*. Arena Idé. <https://arenaide.se/wp-content/uploads/sites/2/2018/04/rapport-om-bosattningsslagen-20180403.pdf>

Migrationskommittén (2020). *En långsiktigt hållbar migrationspolitik*. SOU 2020:54. Publicerad 15 september 2020. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/09/sou-202054/>

Migrationsverket. (2022a). *Uppsikt och förvar*. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Pressrum/Vanliga-fragor-fran-journalister/Uppsikt-och-forvar.html> [2022-02-09]

Migrationsverket. (2022b). *Verksamhets- och utgiftsprognos 2022-11-23*. <https://www.migrationsverket.se/download/18.3a02f33218399facfc9c36/1669191449498/Migrationsverkets%20novemberprognos%202022%20P4-22.pdf>

Migrationsverket. (2022c). *Före detta asylsökande som har fått arbete och vill ansöka om arbetstillstånd*. <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Arbeta-i-Sverige/Anstald/Du-som-redan-ar-i-Sverige/Asylsokande-som-fatt-arbete.html> [2022-12-11]

Migrationsverket. (2022d). *Förlänga arbetstillstånd*. <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Arbeta-i-Sverige/Anstald/Du-som-redan-ar-i-Sverige/Forlanga-arbetstillstand.html> [2022-12-11]

Migrationsverket. (2022e). *Familjeåterförening*. <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Efter-beslut/Om-du-far-stanna/Familjeaterforening.html>

Migrationsverket. (2022f). *Ekonomiskt stöd för asylsökande*. <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-och-asyl-i-Sverige/Medan-du-vantar/Ekonomiskt-stod.html> [2022-12-11]

Migrationsverket. (2021). *Särskilda krav för permanent uppehållstillstånd*. <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Studera-och-forska-i-Sverige/Permanent-uppehallstillstand-for-doktorander/Sarskilda-krav-for-permanent-uppehallstillstand.html>

Migrant Integration Policy Index (MIPEX). (2019). *Sweden*. <https://www.mipex.eu/sweden> [2022-12-11]

Migrant Integration Policy Index (MIPEX). (2020) *Who produces MIPEX?* <https://www.mipex.eu/who-produces-mipex> [2023-02-08]

Mottagandeutredningen. (2018). *Ett ordnat mottagande - gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande*. (SOU 2018:22) Arbetsmarknadsdepartementet. <https://www.regeringen.se/496383/contentassets/fd9afaf058b144d5b719c56f56cb732f/ett-ordnat-mottagande--gemensamt-ansvar-for-snabb-etablering-eller-atervandande-sou-201822.pdf>

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2016). *Flyktningmottagandet – det civila samhällets roll och villkor*. <https://www.mucf.se/sites/default/files/2018/09/flyktningmottagandet.pdf>

Naurin, E., Royed, T. & Thomson, R. (2019). *Party Mandates and Democracy. Making, Breaking and keeping Election Pledges in Twelve Democracies*. University of Michigan Press.

Norberg, E. (2022). Tidöavtalet kritiseras: Sjuka kan råka illa ut. *Dagens nyheter*, 16 oktober. <https://www.dn.se/sverige/tidoavtalet-kritiseras-sjuka-kan-raka-illa-ut/>

Nordiska ministerrådet (2022) *Implementation of temporary protection for refugees from Ukraine – A systematic review of the Nordic countries*. (2022:026) <https://pub.norden.org/nord2022-026/>

Olseke, R. (2022). Bristande vandel. *And that has made all the difference* [blogg], 12 december. <https://migration.se/2022/12/12/bristande-vandel/>

Olseke, R. (2021). Ett paradigmskifte i svensk migrationspolitik. *Syre*, 20 juli. <https://tidningensyre.se/2021/20-juli-2021/ett-paradigmskifte-i-svensk-migrationspolitik/>

Olseke, R. (2020). Längd på uppehållstillstånd – en europeisk jämförelse. Röda Korset. <https://www.rodakorset.se/om-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/langd-pa-uppehallstillstand/>

Pelling, L. & Strinäs, M. (2016). *Jämlikhetskapande integration – en handlingsplan i 10 punkter*. Arena Idé. <https://arenaide.se/rapporter/jamlikhetskapande-integration/>

Piquer, N. & Rusch, E. (red.) (2022). *Bortom förvar – en undersökning om alternativ till förvar och effekterna av frihetsberövande*. Röda Korset. <https://www.rodakorset.se/globalassets/rodakorset.se/bilder/3-fa-hjalp/forvaret/svenska-roda-korset-bortom-forvar--en-undersokning-om-alternativ-till-forvar-och-effekterna-av-frihetsberovande.pdf>

Pleijer, A. (2023). Glöm det iskalla Tidöavtalet och lyssna i stället på kvinnorna från Sandviken. *Dagens Nyheter*, 30 januari. https://www.dn.se/kultur/agneta-pleijer-glom-det-iskalla-tidoavtalet-och-lyssna-i-stallet-pa-kvinnorna-fran-sandviken/?fbclid=IwAR2pPXeZsQBGjIUioJQYEgbObHZW_9lPbJagWFBfMyKekQlB0i89qnW3nx4

Ragnemalm, H. (1992). *Förvaltningsprocessrättens grunder*, 7 uppl., Juristförlaget.

Regeringen. (2017a) *Mål för integration*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/integration/mal-for-integration/> [2023-02-06]

Regeringen. (2017b). *Mål för nyanländas etablering*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/nyanlandas-etablering/mal-for-nyanlandas-etablering/> [2022-12-13]

Regeringen. (2023). *Pressträff om regeringens 100 första dagar på migrationsområdet* [pressträff], 24 januari. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/01/presstraff-om-regeringens-100-forsta-dagar-pa-migrationsområdet/>

Riksrevisionen. (2022). *Spårbyte i migrationsprocessen – kontroller och uppföljning* (Rapport RiR 2022:21) <https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2022/sparbyte-i-migrationsprocessen---kontroller-och-uppfoljning.html>

Rohwedder, M. (2022). Jomshof: Tvinga barn att ha slöja är bristande vandel. *Aftonbladet*, 13 november. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/4o3jno/sd-toppen-tvinga-barn-bara-sloja-ar-bristande-vandel>

Rädda Barnen. (2022). *Tidöavtalet och barnrätten – en översiktlig analys*. https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/tidoavtalet-och-barnratten_web.pdf

Röda Korset. (2019). *Muhammad lever utanför samhällets skyddsnät*. <https://www.rodakorset.se/vad-vi-gor/folkratt-och-skydd/asyl/muhammad-lever-utanfor-samhallets-skyddsnat/> [2022-12-15]

Röda Korset (2022) *Fakta om familjeåterförening*. <https://www.rodakorset.se/vad-vi-gor/folkratt-och-skydd/familjeaterforening/fakta-om-familjeaterforening/>

Röda Korset (2023) *Ståndpunkter: Uppdrag familjeåterförening*. <https://www.rodakorset.se/who-we-are/fakta-och-standpunkter/standpunkter/uppdrag-familjeaterforening/>

Samzelius, T. (2023). *Starka mammor – trygga barn – En rapport om asylsökande och nyanlända ensamstående mammors situation i Sverige*. Rädda Barnen. <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/Starka-mammor-trygga-barn-En-rapport-om-asylsokande-och-nyanlanda-ensamstaende-mammors-situation-i-Sverige.pdf/>

Statistiska centralbyrån (SCB). (2021). *Sverige har flest trångbodda i Norden* <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2021/sverige-har-flest-trangbodda-i-norden/> [2023-02-09]

Statistiska centralbyrån (SCB). (2023). *Asylsökande under året efter medborgarskapsland och kön. 2002 till 2022*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/asylsokande-i-sverige/#time>

Sveriges Riksdag. (2022). *Tilläggsdirektiv till Ett ordnat initialt mottagande av asylsökande* (Ju 2021:12). Kommittédirektiv 2022:16. <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/kommittedirektiv/tillaggsdirektiv-till-ett-ordnat-initialt-HAB116>

Schclarek Mulinari, L. (2017). *Slumpvis utvald. Ras-/Etnisk profilering i Sverige*. Civil Rights Defenders. https://crd.org/wp-content/uploads/2018/03/CRD-5600-Rapport_Slumpvis-utvald_final.pdf

von Scheele, C. (2022) Svensk strid om Tidöavtalet i EU-parlamentet. *Arbetsvärlden*, 25 november. <https://www.arbetsvarlden.se/svensk-strid-om-tidoavtalet-i-eu-parlamentet/>

SFS 1989:547. *Utlänningsförordning*. Justitiedepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningsforordning-1989547_sfs-1989-547

SFS 1994:137 *Lag om mottagande av asylsökande m. fl.* Justitiedepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1994137-om-mottagande-av-asylsokande-mfl_sfs-1994-137

SFS 2005:716. *Utlänningslag*. Justitiedepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningslag-2005716_sfs-2005-716

SFS 2018:1197. *Lagen om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*. Socialdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention_sfs-2018-1197

SFS 2019:1204. *Lagen om mottagande av asylsökande m.fl.* Justitiedepartementet. <https://svenskforsamling.se/sites/default/files/sfs/2019-12/SFS2019-1204.pdf>

Sivberg, A-K. (2022). Danska resultatet: Sänkta bidrag gav färre asylsökande – men ökad kriminalitet. *Sveriges Radio*, 30 oktober. <https://sverigesradio.se/artikel/resultatet-sankta-bidrag-farre-asylsokande-men-okad-kriminalitet>

Socialstyrelsen (2022). *Ekonomiskt bistånd – för privatpersoner* <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/ekonomiskt-bistand/ekonomiskt-bistand-for-privatpersoner/> [2023-01-23]

Socialstyrelsen (2016). *Hälso- och sjukvård och tandvård till asylsökande och nyanlända* (Rapport 2016-10 13) <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2016-10-13.pdf>

Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna & Liberalerna (2022). *Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige*. <https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/tidoavtalet-overenskommelse-for-sverige-slutlig.pdf>

UNHCR (2023) *Ukraine refugee situation* <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [2023-02-08]

Söderström, J. (2018) Statistiken M vill glömma. i *Aktuellt i Politiken*, 21 maj. <https://aip.nu/statistiken-m-vill-glomma/>

Utredningen om effektivare polisiära åtgärder i gränsnära områden (2021). *Åtgärder i nära gränsområden: Betänkande av utredningen om effektivare polisiära åtgärder i gränsnära områden* (SOU 2021:92). Justitiedepartementet. <https://www.regeringen.se/4ad80c/contentassets/2aa299d84d2749e4b9f1d95c62def336/atgarder-i-gransnara-omraden-sou-2021-92.pdf>

Weilenmann, L. (2017) Sjuk mun fara för hela kroppen. *Värdfokus*, 1 mars. <https://www.vardfokus.se/nyheter/sjuk-mun-fara-for-hela-kroppen/>

Wikrén, G. & H. Sandesjö (1995). Utlänningslagen med kommentarer. <https://olseke.files.wordpress.com/2022/11/utlanningslagen-med-kommentarer-femte-upplagan-s-118-122.pdf>

Åslund, O. (2022). Kvinnor och män och meningsfull etablering. I *Ilera seminarium - Hur kan utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden förbättras?* Stockholm, 1 december 2022. <http://ilerasvenska.se/files/PP-bilder/etableringutrikesfddakvinnorileradec2022opdf.pdf>